

טרגדיה בקולומביה

תקציר: קרוב ל-180 שנה חלפו מאז הפכה קולומביה למדינה ריבונית לאחר מלחמת עצמאות עקובה מדם. וכאילו נטועה בעברה ועוצרת את שעונה, ממשיכה קולומביה לנהל אורח חיים פוליטי אלים במיוחד, שאין לו אח ורע באף מדינה אחרת באמריקה הלטינית. הסיבה: תיקו פוליטי בין שתי המפלגות השולטות בלעדית במדינה מאז יצאה קולומביה לעצמאותה, וניהול כלכלי-חברתי למיוחסים בלבד, תוך חסימה מתואמת, קפדנית ורצחנית של כל אפיק העשוי לכוון מפלגה שלישית.

תוך התמקדות בתנועות הגרילה שנוסדו בראשית שנות השישים על מנת לפרוץ חסימה זו ולפלס את דרכם של ההמונים אל המדינה, ובתיאוריה של סיום סכסוכים בעצימות נמוכה, יבקש המאמר להבין את פשר עמידותן של תנועות גרילה אלה למרות סדרת מגעים בת יותר מ-30 שנים לסיום הקונפליקט. מסקנת המאמר היא שקולומביה הרשמית נכשלה בקידום השלום משום שהיא חסרה נכונות אמיתית לליברליזציה של המערכת הפוליטית ולהיענות פוליטית אמיצה לאתגר שתנועות הגרילה הציבו בפניה, כמו גם סביבת משא ומתן הולמת, שתוכל להביא את הסכסוך עם הגרילה לידי גמר. כישלון זה מנע עד כה את סיום הטרגדיה האנושית העקובה מדם, שהפכה את החיים בקולומביה לסיוט מתמשך עבור ציבורים גדולים מאד מכאן, ולמוצא אחרון של כבוד לרבים אחרים – לוחמי הגרילה ותומכיהם, מכאן.

מילות מפתח: קולומביה, גרילה, אלימות פוליטית, אכזריות רצחנית, גידול וסחר סמים, משא ומתן לשלום, מלחמה בעצימות נמוכה, סיום סכסוכים בעצימות נמוכה.

פתיחה

ב-26 באוקטובר 1997 התקיימו ברחבי קולומביה בחירות לרשויות המקומיות. לצד הקלפיות הרגילות הציבו אנשי תנועת השלום (קואליציה של 11 ארגונים אזרחיים) קלפיות אלטרנטיביות שביקשו הצבעה בשאלה הבאה: "האם הנך בעד או נגד הבאת הקונפליקט הגרילרי, הרוחש במדינה מזה 40 שנה, לידי פתרון בדרכי שלום?". 10 מיליון איש, הרוב המכריע של הבוחרים, הצביעו בעד. בראשית מאי 1998, ביום השנה להירצחה של שני פעילי זכויות האדם, התקיימה בבוגוטה, הבירה, הפגנת ענק של אלפי אנשים בקריאה לממשלה לעשות שלום. קריאות שלום אלה ואחרות נפלו על אוזניים קשובות. מערכת הבחירות לנשיאות לשנים 1998-2002 שהתקיימה באותם חודשים הפכה אותן לנושאה המרכזי.

מועמד המפלגה השמרנית לנשיאות, אנדרס פסטרנה (Pastrana), נראה משכנע יותר. בין השאר, משום שב-15 ביוני 1998 גילה לציבור שכבר שלח נציג מטעמו ללב ליבה של הגרילה הגדולה (מבין שתיים הפעילות כיום) הרוחשת במדינה, "הכוחות החמושים המהפכניים של

קולומביה" (Fuerzas Armadas Revolucionarias Colombianas) או ה"פארק" (פ' רפויה) FARC - בכינוייה המקוצר. הנציג פגש במנהיגה המיתולוגי בן ה-70 של התנועה, מנואל מרולנדה ולס (Marulanda Vélez), שכונה "יריה מדוייקת" (tirofijo), אשר הביע נכונות לשאת ולתת עם הממשלה על סיום הסכסוך.¹

ב-9 ביולי 1998, ימים ספורים לאחר שנכנס ללשכתו, טס פסטרנה לאזור פעילות הגרילה ופתח בסבב שיחות עם מנהיגיה. במהלך ארבע השנים הבאות התקיים במקום דיאלוג מורכב וקשה ביותר, רווי עליות ומורדות, הפסקות והתחלות מחדש, כולו תחת אש – לעיתים כבדה ממש ועתירת קורבנות. בפברואר 2002 תם המשא ומתן ללא כל תוצאות. פסטרנה הרים ידיים. חטיפתם של חבר פרלמנט ושל מועמדת הירוקים לנשיאות הקרובה, הסנטורית אינגריד בטנקורט (Betancourt) ב-23 בפברואר 2002, שברה את הנשיא. עם קבלת ההחלטה פלש הצבא הקולומביאני ל"שטח הנקי" שניתן למורדים בדצמבר 1988, כאות של רצון טוב (בהיקף כפול משטחה של ישראל) והשתלט עליו. עקבותיה של בטנקורט אבדו.²

מה הוליד את המאבק הגרילרי העקוב מדם המתחולל בקולומביה מזה 60 שנים? מה עשהו לאלים כל כך והרסני כל כך? מה מונע בעדו מלהסתיים, או להתקרב לכלל סיום, למרות 30 שנות מאמצים בכיוון זה, מהם יצירתיים ונועזים בכל קנה מידה? האם יש במדיניותו הצבאית הנוקשה של הנשיא הנוכחי, אלורו אוריבה (Uribe), כדי להוסיף משהו שטרם היכרנו בעבר, ולקדם פתרון מדיני לסכסוך?

בשורות הבאות ננסה להתחקות אחר פשרה של מה שכינינו 'הטרגדיה הקולומביאנית'; אחר פשרו של מעגל האלימות הבלתי פוסק האוחז בה, ואיננו מרפה. מעגל דמים שאין ניכרים בו, לפי שעה, סימנים כלשהם של פיוס והליכה להסדר. די להציץ בקטעי הוידאו שהגרילה משחררת מפעם לפעם לרשת האינטרנט (YouTube), כדי לעמוד על נחרצותה, למרות המכות הקשות שספגה בשנים האחרונות: עריקה של כ-7,400 לוחמים מאז 2003 מתנועת ה-FARC בלבד; חיסול מספר מחנות הגרילה ודחיקת חלקים משמעותיים ממנה עמוק לתוך שטחי ונצואלה ואקוודור; שחרורה המתוחכם של בטנקורט ב-2 ביולי 2008 וההשתלטות על שומריה; ולאחרונה, דעיכת מעמדה הציבורי של התנועה והגדרתה כתנועת טרור בשיח הציבורי והאקדמי.

אלפים רבים של ספרים, מאמרים מדעיים ודוחות רשמיים ובלתי רשמיים, מקומיים וזרים כאחד, נכתבו על מאבק הדמים המתחולל בקולומביה. אולם שפע הכתיבה לא פתר עדיין מספר שאלות מפתח חיוניות להבנת הקונפליקט הקולומביאני – האחרון מסוגו שנותר נוכח

1. שמו האמיתי של מנואל מרולנדה הוא פדרו אנטוניו מרין מרין. מרולנדה נפטר מהתקף לב ב-26 במארס 2008 בגיל 80. החליפו בהנהגת התנועה אלפונסו קאנו (גיירמו ליאון סאנס-Saenz) בן ה-60 (יליד 1948).

2. פעולת הסחה מתוכננת לעילא הצליחה להביא לחטיפת נגד של בטנקורט מידי הגרילה ב-2 ביולי 2008 במחוז גְּאוֹוִיֶּאֶרָה (Guaviare) שבדרום מזרח המדינה. יש הטוענים שהדבר נעשה בסיוע מבצעית-כנוני של משלחת ישראלית פרטית הפועלת בצבא קולומביה, בראשותם של האלוף במיל. ישראל זיו ושל תא"ל במיל. יוסי קופרוסור, שניהם אנשי שדה ומודיעין בעברם. ראו: יוסי מלמן, "בטנקורט אחרי החילוץ: רק ישראל מסוגלת לזה", **הארץ**, 4 ביולי, 2008.

ועומד על כנו באמריקה כולה, שידעה אין-ספור תנועות גרילה וטרור דומות במהלך המאה ה-20. נציין מתוכן את השאלות הבאות: כיצד נוצרה בקולומביה מערכת פוליטית אוליגרכית-בינארית שוות כוח, שהצליחה לשתק עד היום כל יוזמה לדמוקרטיזציה של המערכת הפוליטית וחופש פעולה בטוח לכוחות חדשים הצומחים מלמטה? מה פשרה של האלימות הברוטאלית הנוהגת בקולומביה בתחום הפוליטי והאזרחי, זו שביטוי רב לה במאבק הגרילרי והאנטי-גרילרי המתקיים בה? מה עשה את הגרילה לכוח יציב ונאמן לדרכו, המוכן להמשיך במאבקו על דמותה של המדינה ללא הגבלת זמן, יהיו המכות שיספוג קשות ככל שיהיו? ולאחרונה, מדוע נכשלו עד היום כל המגעים שהוקדשו לפתרון הסכסוך האלים בקולומביה בדרכי שלום? החיבור שלפנינו לא יוכל לגעת בכל השאלות הללו לעומקן, למעט האחרונה, ולטעמנו המרכזית לשיח האקדמי והחוגי-אקדמי המתנהל כיום בשאלת קולומביה.

נעשה זאת מנקודת ראייה תיאורטית הטוענת שבקולומביה מתנהלת כיום מלחמה בעצימות נמוכה (low intensive war), הידועה גם בכינוי 'מלחמה מוגבלת'.³ מדובר במלחמה מוגבלת בהיקף האלימות המופעלת בה, והמתנהלת בין שני כוחות בלתי שווים: מכאן, כוח הגמוני המבקש לשמור על סטטוס קוו מסויים (יהא זה דתי, אתני, גזעי, אידיאולוגי, לאומי-טריטוריאלי או שילוב כלשהו של יסודות אלה), ומכאן, כוח חתרני המבקש לשנותו, אם במעט או אם באופן מוחלט, מבלי שבכוח השניים להכניע זה את זה בשדה הקרב. מלחמה בעצימות נמוכה תהיה על פי רוב ממושכת, אך בה בעת גם נסבלת מבחינת מחיריה ברכוש ובנפש. הקונפליקטים שהתנהלו בצפון אירלנד (1968-1998), בדרום אפריקה (1961-1990), במקסיקו (1994-2001) ובמזרח טימור (1975-1999), או אלה המתנהלות כיום בסרי לנקה (מאז עצמאותה אך במיוחד מאז 1976), באפגניסטן (מאז 1989 אך במיוחד מאז 2001), ובישראל (במיוחד מאז 1969), עשויים להוות דוגמאות לכך. לכך נוסיף ונאמר שבהיעדר הכרעה צבאית, סופם של מרבית הסכסוכים בעצימות נמוכה להסתיים בהסדר פוליטי או מדיני. התיאוריה הנוגעת לסכסוכים מעין אלה, טרם פיתחה מודל משכנע לשאלת סיום הסכסוכים. זה אכן האתגר אשר לו נדרשנו בחיבורנו זה.⁴ לצורך זה נקיים כאן דיון השוואתי, שייקח בחשבון את המקרה הקולומביאני

3. על המלחמה המוגבלת, בשמה זה או בהגדרתה כמאבק גרילה או טרור, נכתבו חיבורים רבים. ראו למשל: זאב מעוז, "מגמות היסטוריות בקונפליקטים בינלאומיים 1816-1992: היבטים גלובליים, אזוריים ומדיניים", **פוליטיקה**, 6 (2000): 9-27; שמואל לניר, "טבע העימות המוגבל", בתוך: **העימות המוגבל**, חגי גולן ושאוול שי (עורכים), תל-אביב, מערכות, 2004, עמ' 19-44; אבי קובר, "סכסוכים בעצימות נמוכה: מדוע קיים פער בין תיאוריה ומעשה?", שם, עמ' 69-99.

4. מכונים וכתבי עת רבים עוסקים בנושא השלום לרבות בתחום המלחמות בעצימות נמוכה, אולם לטעמנו טרם פותחה תיאוריה של סיום סכסוכים אלה. ראו למשל:

Journal of Conflict Studies, Fredericton, New Brunswick, Center for Conflict Studies, 1995-; **Peace Research Monographs**, Oslo, International Peace Research Institute, 1970; **PSA News: Newsletter of the Peace Studies Association**, Richmond, Indiana, Peace Studies Association, 1994.

ומקרים של סכסוכים אחרים שהסתיימו מכבר או כאלה המתקיימים עד היום ללא הכרעה. לאורה של הפרדיגמה שנפתח, ננסה לבחון את עתידו של הסכסוך הקולומביאני, או ליתר דיוק, את התנאים שאם יתקיימו, אפשר שהסכסוך יגיע לידי סיום. מכאן ננסה להאיר על הסכסוך המתקיים באזורנו ולבחון את התנאים שבהם עשוי אף הוא להסתיים.

קווי המתאר מבניים והיסטוריים

קולומביה היא רפובליקה נשיאותית. יש בה פרלמנט בן שני בתים: סנאט בן 102 חברים (שלושה לכל אחד מ-33 מחוזותיה ועוד 2 מושבים לאינדיאנים, וכן מושב אחד לנציג תנועת הגרילה לשעבר, ה-M-19 (Movimiento 19 de Abril)), שעברה לפעילות פוליטית ב-1985), ובית נבחרים בן 165 מושבים. הנשיא נבחר לארבע שנים. תיקון חוקתי ממאי 2005 מאפשר לראשונה מזה 170 שנה היבחרות לקדנציה עוקבת שנייה. הנשיא עומד בראש ממשלה בת 15 שנים. קולומביה משתרעת על שטח של כ-1,138,190 קמ"ר, או 57 פעמים שטח ישראל בגבולות הקו הירוק. אוכלוסייתה מונה כ-45 מיליון נפש (נתוני 2008). עיר הבירה סנטה פה דה בוגוטה, ממוקמת במרומי האנדים, 2,600 מ' מעל פני הים, במרכז הרפובליקה, ומאוכלסת בשבעה מיליוני תושבים, לא כולל האזור האורבאני החופף לה, שבו כ-1.2 מיליון נפש נוספים. קולומביה מחולקת ל-33 מחוזות (Departamentos), שאחד מהם הוא המחוז הפדראלי. רוב המחוזות (הפרובינציות) גדולים משטחה של ישראל כולה. אחדים מהם, לרבות אלו שבהם מתרחשת עיקרה של הפעילות הגרילרית, כמו קַקֶטָה (Caquetá) או מטה (Meta), מחזיקים פי ארבעה ויותר משטחה של מדינת ישראל. יחידו מחולקות 33 הפרובינציות ל-1,011 מועצות מרחביות, אשר בכ-700 מהן מתקיימת כיום פעילות גרילרית.

קולומביה היא מדינה חקלאית באופיה. 23% מכוח העבודה שלה עוסק בחקלאות ו-18.7% בלבד בתעשייה, לעומת 2.7% ו-30.2% בהתאמה בישראל. התוצר הלאומי הגולמי לנפש עומד שם על \$ 7,400 לעומת \$ 26,800 בישראל (נתוני 2007). אחוז החיים בה מתחת לקו העוני עומד על כ-49.2% (ולפי גרסה מחמירה יותר על 55%-60%) לעומת 21.6% בישראל (נתוני 2005).⁵ 93% מן הבוגרים בקולומביה יודעים קרוא וכתוב (לעומת 97% בישראל). קולומביה מייצרת ומוכרת קפה (הגידול החקלאי החשוב ביותר), בננות, כותנה, סוכר, אורז, טבק, פרחים וגרעיני שמן. בתעשייה היא מייצרת בעיקר טקסטיל, מזון משומר, כימיקלים, בירה, מלט, נפט, גז טבעי, פחם, ברזל, ניקל, זהב, נחושות ואבנים יקרות.⁶ משק מעין זה,

5. גרסה מחמירה זו מופיעה אצל:

Alberto Yepes Palacio, "Adjustment Produces Redistribution that Favors the Financial Sector", Social Watch Annual Report: Colombia, (2002): http://www.socialwatch.org/en/informeImpreso/pdfs/colombia2002_eng.pdf.

6. Central Intelligence Agency, The World Factbook, Colombia and Israel, in:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/co.html>;

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html>.

המפיק סל שירותים ומוצרים שנתי בהיקף של 171-202 מיליארד דולר לפי הערכות שונות של קרן המטבע העולמית והבנק העולמי בהתאמה (בהשוואה לסל של 161 מיליארד דולר בשנה בישראל), איננו מסוגל לספק מערכת שירותים מודרנית הפרוסה באורח שיווינוני על פני כל חלקי המדינה והאוכלוסיה. לא בכדי תובעת הגרילה שינויים מפליגים במדיניות הקרקע, הרווחה, התעסוקה, החינוך וההשכלה, המגורים, הבריאות ופיתוח הפריפריה, תחומים שאין להם כיוסי הולם בתנאי ההכנסה הנמוכים של המשק הלאומי ובסדרי העדיפויות התקציביים שלו.

לקולומביה מעמד גיאופוליטי מרכזי ביבשת. מיקומה על הציר העובר מקנדה בצפון לצ'ילה וארגנטינה בדרום, במחצית הדרך ממש, קרבתה לתעלת פנמה והיותה ציר מעבר בין שני אוקיינוסים, הופכים את קולומביה לבעלת השפעה גיאופוליטית וכלכלית אזורית עצומה, ולבעלת נוכחות מסחרית לגאלית ובלתי לגאלית חשובה במרחב האטלנטי והפסיפי. ואכן, לקולומביה קשרים מצוינים עם ארה"ב ומדינות אירופה מכאן ומדינות מזרח אסיה ומרכזה מכאן. מתוך כך ניתן להבין את ההשלכות הגיאופוליטיות המכריעות של הסכסוכים המתרחשים בה. בדומה למתרחש במרחב המזרח תיכוני, כל אירוע כאן משליך מיד על האזור כולו ומאיים להטביעו באש ומלחמה.

המערכת הפוליטית והאלקטוראלית נחלקה, מאז הפכה קולומביה לישות עצמאית בשנת 1831, בין הליברלים לשמרנים. מסיבות היסטוריות, הקשורות לאופי הקולוניאלי של התפתחות המשק החקלאי, ולוויכוחים בתוך האליטה הקריאולית המשחררת באשר לאופייה של המדינה החדשה – האם תהיה פדראלית או אוניטארית, חילונית או דתית, פתוחה או סגורה כלכלית וכן הלאה – התגבשה קולומביה בדמות בינארית זו. תבנית זו ניכסה לתוכה את כל גורמי הכוח והלגיטימציה הפוליטיים, כפתה עצמה על האוכלוסייה כולה למעמדותיה, ולא הותירה מרחב כלשהו להתגבשות גורם כוח מפלגתי שלישי, שיבטא את מכלול האינטרסים של קבוצות הרוב הכפריות והעירוניות העממיות של הרפובליקה – כשלעצמן מעורבות גזע (מֶסְטִיסוֹס – meztisos) בעיקרן.⁷

להבדיל מן המערכת הפוליטית של ארה"ב, שהתגבשה על בסיס בינארי דומה, בקולומביה לא הייתה מעולם לגיטימציה להופעת גורם כוח שלישי. כאן נתפס גורם שכזה כמאיים תרבותית ומעמדית על היסוד הקריאולי, שראה עצמו כמיצגה הישיר של המדינה כמכלול, והיחידי הזכאי והראוי לכוננה ולהנהיגה.⁸ לכן, כל אימת שצמח כוח שלישי משמעותי, שילבו הקריאולים

מתוך כלל התוצרים הכלכליים של קולומביה, חלקו של הנפט בלבד הוא 24.4% מן היצוא, אחריו הפחם 11.7%, ואחריו הקפה 5.7% (נתוני אוקטובר 2008). ראו: "Colombia: Country Fact Sheet", EIU, ViewsWire, Oct. 10. 2008. לפי מקור זה התוצר הלאומי הגולמי לאדם עומד על 6,857 דולרים בלבד. 7. קולומביה, אומר הקולונל הארגנטיני שהיה לאיש מדעי המדינה, אוסקר ריי, היא "חברה מסטיצית מובהקת" Rey, O.B. (1994). "Colombian: Guerrilla y Narcotráfico (un pueblo mestizo por excelencia) *Círculo Militar*, Buenos Aires, pp. 15. 8. LeGrand, C. (2003). "The Colombian Crisis in Historical Perspective", *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 28(55-56), London, Ontario, pp. 165. (Internet search: ProQuest Edition, p. 2)

ידיים וסילקוהו בחוזק יד מן הבמה. באין אפיקים פוליטיים לגיטימיים לעשות כן, פנתה האוליגרכיה לאלימות, שהיוותה למעשה אלימות מוסדית לכל דבר.⁹ המיוחד בה היה, כברוב מופעי האלימות המוסדית, שהיא מעולם לא הגבילה עצמה רק לאיומים או פיתויים, אלא במקרים רבים פנתה לרציחתם האכזרית של יריביה – פעם מן המפלגה האחת ופעם מן המפלגה האחרת – תוך ביתורם, התעללות בגוויותיהם והשחתתן לבלי היכר. זו הייתה אלימות של בית מטבחים, ששיתקה את כל אפיקי הפעולה הפוליטית האטרנטיביים, לרבות כל אלה, ללא יוצא מן הכלל, שהופעלו לאורך 30 השנים האחרונות במאמץ לשים קץ לגרילה ולאלימות הגרילרית באמצעות הסכמי שלום. במילים אחרות, אלימות זו הייתה אחראית להתגבשותו של שיח ערוצים פוליטיים סגורים.¹⁰

בימים אחרים ניהלו שתי המפלגות היריבות סדרת מלחמות אזרחים עקובות מדם שלא היו מביישות היסטוריה יבשתית שלמה, ותמיד בשאלות שהפרידו ביניהן אידיאולוגית במינון זה או אחר. כך מלחמת האזרחים של 1851 סביב המאבק על גיוס תמיכה פוליטית בהתבססותן של שתי המפלגות הללו זו מול זו (ביוזמה שמרנית); כך המלחמה של 1859-1862 בשאלת חלוקת הסמכויות בין המרכז למחוזות (ביוזמה ליברלית); כך המלחמה של 1867 בשאלת החינוך הדתי ומעמד הכנסייה (ביוזמה שמרנית); כך מלחמת האזרחים הנוראה ביותר הידועה עד כה, "מלחמת אלף הימים" (1899-1902) שגבתה 80,000 קורבנות, העומדת במרכזו של הרומן הבלתי נשכח "מאה שנים של בדידות" של גבריאל גרסיה מארקס, ושוב, ביוזמה ליברלית, כתגובה למדיניות ההתחדשות (Regeneración) השמרנית מ-1886.¹¹ אלה היו רק הבולטות מבין שמונה מלחמות האזרחים הכלליות, ארבע-עשר מלחמות האזרחים המקומיות ושלוש ההפיכות הצבאיות שידעה קולומביה במאה ה-19 בלבד.¹² האלימות שבה ופרצה בצערי ה-9 באפריל 1948 בדמות ה"בוגוטסו" (bogotazo) הידוע לשימצה, שנפתח במרכז של בוגוטה הברירה, תוך שהוא גובה כ-200,000 קורבנות עד 1966 בלבד.¹³ אלימות נוראה זו שירתה מצוין את שתי המפלגות ההגמוניות. בהיותה הדרדית, אפקטיבית ויוזמה תמיד על ידן, היא אפשרה

9. Gerassi, J.(Ed.), (1971). *Camilo Torres: Revolutionary Priest*, Victoria, Australia: Penguin Books, pp. 394

10. Ibid., pp. 268.

11. Bushnell, D. (1993). *The Making of Modern Colombia: A Nation in Spite of Itself*, Berkeley, CA: University of California Press, pp. 112-116, 119-120, 129-130, 142-156.

גבריאל גרסיה מארקס ספר 49 מלחמות אזרחים במאה ה-19 לברדה. ראו: **גנרל במבוך**, עם עובד, 1991, עמ' 153.

12. זה הנתון שמספק גבריאל גרסיה מארקס בספרו **לחיות כדי לספר** (עם עובד, תשס"ד-2004), עמ' 279.

13. LeGrand, C. (2003). "The Colombian Crisis in Historical Perspective", *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 28(55-56), London, Ontario, pp. 165. (Internet search: ProQuest Edition, pp. 2.

עמוס פלד (מתרגם), "רציחות בקולומביה: לבנון של אמריקה הלטינית", **ילקוט למחשבה סוציאליסטית מעתונות העולם** 13: 15-17, 1989.

להן להמשיך וליהנות מן ההגמוניה שלהן, ומשליטתן המוחלטת על אפיקי הניעות הכלכלית והפוליטית הלאומיים, בלא איום ממשי, ועל כן גם בלא לטרחה ולטפל בגורמיה של אלימות זן.¹⁴

פשר אופיה הברוטאלי של האלימות הפוליטית בקולומביה

אופייה המפלצתי של האלימות בקולומביה מעסיק רבות את המחקר. יש התולים אותה בפאנאטיזם דתי, במסורתיות חזקה, בנוקשות אידיאולוגית, בתסכול קיומי מתמיד של האיכרים, בחולשת המדינה מול עוצמת המפלגות ומול עוצמתה של הפריפריה המוניציפאלית, בהיעדר סוציאליזציה מספקת, במעורבותו הגדולה של הצבא בחברה, בהיעדרה של תחושת אחדות לאומית ואפילו בנטיות פסיכופתיות כאלה ואחרות של האליטה.¹⁵ יש התולים את האלימות בפוליטיזציה המאסיבית של האוכלוסייה הכפרית (רובה ככולה מסטיצית), ששתי המפלגות עשו מאמצים גדולים לגייסה לשורותיהן לצרכים אלקטוראליים על בסיס קשרי נאמנות קליאנטלית-פיאודלית לאיש (החוואי) החזק של הכפר, שהיה ליברל או שמרן בהתאמה. נאמנות זו עברה מאב לבן לאורך השנים וזכתה בהדרגה למעמד של קנאות מעין-דתית שאין מתפשרים עליה קלה כבחמורה.¹⁶ פוליטיזציה זו שירתה אמנם את צורכי הלגיטימיות השלטונית של שתי המפלגות אך יצרה בו בזמן מארג מתח קבוע בפריפריה, ולו הנידחת ביותר (עם השנים גם בפריפריה העירונית), דוגמת זו של מקונדרו האגדית ושכוחת האל, שעליה נסב הספר "מאה שנים של בדידות".

14. Gerassi, Camilo Torres, pp. 232.

Weinert, R. (1966). "Violence in Pre-Modern Societies: Rural Colombia", *The American Political Science Review*, 60 (2), pp.340-347.

Booth, J.A. (1974). "Rural Violence in Colombia: 1948-1963", *The Western Political Quarterly*, 27(4), pp. 567-679.

Richani, N. (1997). "The Political Economy of Violence: The War System in Colombia", *Journal of Interamerican Studies of World Affairs*, 39, 2, pp. 37-81.

Williamson, R.C. (1965). "Toward a Theory of Political Violence: The Case of Rural Colombia", *The Western Political Quarterly*, 18(1), pp. 35-44.

Gerassi, Camilo Torres, pp. 245-246.

טיפולוגיה מעניינת של שאלת האלימות בתרבות המערב, והאבחנה בין אלימות (שאיננה רוצה בהכרח לגרום לכאב) לאכזריות (שמטרתה לגרום כאב וסבל), ומידת הזהירות הנדרשת בטיפול בשתי תופעות שונות אלה, שאינן על אותו רצף, ראו בתוך: אסתר כהן, "אלימות ואכזריות בתיעוד סובייקטיבי – שאלות על חוסר בהירות", *היסטוריה* 9 (אדר תשס"ב): 21-5.

16. עמדה זו זוכה להסבר משכנע במיוחד אצל:

Weinert, R. (1966). "Violence in Pre-Modern Societies: Rural Colombia", *The American Political Science Review*, 60 (2), pp.340-347.

Lartequy, J. (1972). *The Guerrillas: New Patterns in Revolution in Latin America. A Provocative Analysis of Post Castro Guerrilla Warfare*, New York: The New American Library, pp. 135.

אף שנטיית שתי המפלגות הייתה אוליגרכית מובהקת, התיקו הפוליטי הכמעט נצחי ביניהן (כשלעצמו פרי מעמדה האיתן במיוחד של הכנסייה בקולומביה, שהזינה את המפלגה השמרנית, ועוצמתו הגדולה במיוחד של האתוס הליברלי, שהזיז את המפלגה הליברלית תוך שהוא מתייצב אל מול הכנסייה),¹⁷ אילץ אותן לאמץ מכניזם אלקטוראלי-דמוקרטי כבסיס לקביעת הלגיטימיות ההגמונית שלהן. בסיס זה חייב פוליטיקת המונים – תחילה כפרית בלבד, ועם חלוף העיתים גם עירונית, שמילאה עד תום את המרחב הפוליטי הלאומי. טוטאליות זו הולידה חוסר סובלנות לכל התארגנות אלטרנטיבית, פנימית למפלגות או חיצונית להן, שאימה לנגוס באלקטורט של אחת משתייהן או של שתיהן גם יחד, ולהפך את האיזון המוקפד שנשמר ביניהן. המפלגות לא רק חשדו בקביעות אחת ברעותה, שמא בכוחה של האחת נוסחה חדשה להתחזקות מבנית (להבדיל מקוניונקטורלית) על האחרת, אלא שהן חשדו תמיד גם במה שנחשב גרוע עוד יותר מבחינתן, קרי, התארגנות אידיאולוגית אלטרנטיבית (ליברל-רדיקלית או סוציאליסטית למשל) שתקרא תיגר על "הגאווה המדיאולית" של שתיהן גם יחד.¹⁸ האלימות הברוטאלית, שבעטייה שכיח היה לראות מחיקת עיירות שלמות מעל האדמה, הייתה איפוא הכלי היעיל ביותר לשתק אופציות אלה כל אימת שאחת מהן התעוררה – וכאן טמון ההסבר לשפע מלחמות האזרחים – או שהיה חשש שתתעורר, וכאן ההסבר לבוגוטו של אפריל 1948 ולמאבק העיקש נגד הרפובליקות האוטונומיות שנולדו בעקבותיו. אלימות אכזרית זו כוונה לרפות ידיהם של אלה שעשויים היו להרהר באפשרות של התארגנות אלטרנטיבית מצד אחד, ולחסל פיסית את כל אלה שהסתננו מבעד למסך הברזל של הטרור והאימה, והצליחו ליצור התחלות של התארגנות פוליטית מעין זו, תוך שיגור איתות חד-משמעי לכיוונם של מי שעשויים היו להרהר במילוי מקומם.¹⁹

לדידנו היה באלימות הזו גם יסוד קמאי, המתקשר לאופייה של מלחמת העצמאות הקולומביאנית, שהביאה לשחרורה בשנת 1821 ולעצמאותה, כישות נפרדת, ב-1830. ערב המלחמה ובמהלכה (1810-1830) לא כל הקריאולים היו שלמים עם יעדיה. חלקם העדיפו

Bushnell, D. (1993). *The Making of Modern Colombia: a Nation in Spite of Itself*, Berkeley: Univ. of California Press, pp. 117.

Lartequy, *The Guerrillas*, pp. 134-135. 18

אחת הפרשיות הידועות יותר בשנים האחרונות (1989) של רצח יריבים פופולאריים בתוך אותה מפלגה, שמא יציבו אתגר חדש בפני המנהיגות המסורתית של התנועה, היא חיסולו של לואיס קרלוס גאלן (Galán), מתנגד חריף לגידולי הסמים והסחר בהם, על ידי אנשי הנשיא ארנסטו סמפרי. ראו בעניין זה:

"Oliver Fernando Samper Pone en Juego a Colombia", *El Diario*, Sep. 19, 1996, Vol. XXXVI, Issue 131928, pp. 16;

"Aniversario de Muerte del Político Luis Carlos Galán", *Noticias Financieras*, Miami, Aug. 18 de 2004, pp. 1.

19. מספר דוגמאות למופעיה של אלימות ברוטאלית זו, לרבות כריתת ראשים והנחתם על ברכי הנרצחים כשלשונם משוכה החוצה, אפשר למצוא שם, עמ' 134-135. על מחיקת עיירות שלמות כדי להפחיד את האופוזיציה מדבר מארקס בספרו "לחיות כדי לספר", עמ' 264.

לשתף פעולה עם הספרדים ולא לצאת נגדם. בנוסף, בתוך המאבק הלאומי התנהל מאבק אתני-מעמדי זוטא בין החלק הקריאולי של צבא השחרור לבין החלק המסטיצי "הצבעוני" של הצבא. סימון בוליבר (Bolívar), מפקדו של הצבא ברוב השנים הללו, ניצב בפני מצבי הכרעה קשים ביותר הן במישור האתני-מעמדי שהתקיים בתוך צבאו והן במישור האידיאולוגי הפנים-קריאולי, שאיים על צבאו מבחוץ. מצבי הכרעה אלה הכבידו מאד על ההתמודדות עם הצבא הספרדי, והנחילו לצבאו של בוליבר מספר תבוסות. כדי להתמודד עם הספרדים ביתר יעילות ונחישות, אימץ בוליבר את סיסמת המלחמה המרטירית-רומנטית "מולדת או מוות" (patria o muerte), שלא הותירה כל פתח נסיגה במקרים של כישלון (1813). מן הצד האחר ביצע בוליבר טיהור פנימי בצבאו, שבמהלכו הוציא להורג באשמת בגידה מפקדת אחד מן הגנרלים החשובים ביותר והבולטים שלו, המולטי מנואל פיאר (Piar), שייצג בצבא את בני התערובת (אֶנְגוֹסְטוֹרָה, או סיווד בוליבר כיום, 1819).²⁰

האלימות שהייתה כרוכה איפוא במאבק נגד הספרדים ותומכיהם לא בררה באמצעים. מורשתה נותרה להבנתי מאפיין נוכח מאד, ששועתק למאבקים הבין מפלגתיים התוך-קריאולים, והמאבקים המשותפים של הקריאולים כנגד גורמי כוח שלישיים.

בתוך התבנית ההדוקה והמאוזנת שעיצבו שתי המפלגות, הן בנו שיגרה מוקפדת ששימרה את התבנית. חילופי השלטון בקולומביה היו תמיד סדירים. עד 2006 נשיאים באו והלכו כקבוע בחוקות השונות מדי ארבע שנים, ללא יוצא מן הכלל. ליברלים ושמרנים החליפו בשלטון אלה את אלה אחת לתקופה שנמתחה בדרך כלל על מספר קדנציות רצופות של אחת מהן. תקופת השנים 1849-1885 למשל, הייתה ידועה כעידן הליברלי. התקופה שבין 1885-1904 נודעה כעידן השמרני. בין השנים 1930-1946 שבה ותפסה המפלגה הליברלית את השלטון. ב-16 השנים שבין 1958-1974, שנות האלימות הגדולה והופעת הגרילה שמקורן בבוגוסו (להלן), התקיימו, בדרך אופיינית להגיונה של התבנית הנזכרת, חילופי משטר קצובים מדי ארבע שנים על פי הסכם רוטציה שנועד להרגיע את רף האלימות ולמנוע הופעתו של כוח שלישי מחוצה למערכת או מתוכו.²¹

הבוגוסו והופעת הגרילה

הליברלים, שהפסידו בבחירות 1946 אחרי 16 שנות שלטון רצופות, התכנסו לאחר הכישלון סביב חורחה אליעזר גייטן (Gaitán), עו"ד ליברלי רדיקלי ומנהיג המפלגה הליברלית מאז 1946. בצעירותו היה מקורב למארקסיזם, אך עם התבגרותו השתלב במפלגה הליברלית ונעשה

20. בוליבר לא הצליח להתאושש לגמרי מן המעשה, ונותר אכול ייסורים עד לסוף ימיו. תיאר זאת יפה גבריאל גרסיא מארקס בספרו "גנרל במבוך" שסקר את חודשי חייו האחרונים של בוליבר. באותה עת היה בוליבר חולה, מיואש ומובס פוליטית, לאחר כשלון מאבקו על זכייה בקדנציה נוספת כנשיא קולומביה הגדולה (ונצואלה, קולומביה ואקוודור), אשר עליה ניצח בין השנים 1821-1828. ראו: גנרל במבוך, עמ' 174-176. Gerassi, Camilo Torres, p. 269.

למנהיגה. ב-1948 היה גייטן בן 50. הוא היה נואם בחסד, בעל הופעה כריזמטית ומחשמלת והבנה עמוקה של הכשל הפוליטי הקולומביאני המתמשך. בממשלה הליברלית האחרונה של השנים 1942-1946, שימש כשר החינוך והעבודה, וכראש העיר בוגוטה. בבחירות 1946 היה מועמד הליברלים לנשיאות, אך הפסיד ליריבו השמרני, מריאנו אוספינה פֶּרס, "מהנדס מיליונר עם מוניטין מבוססים של פטריארך", אשר ללא "הנחישות הרצחנית של השמרנים", לא היה מגיע כלל לעמדה זו.²² תוכנית השיקום של גייטן עבור מפלגתו הליברלית התבססה על הגעתו לעמדה בכירה בתוך המפלגה, ממנה יוכל למשוך למעגל הפוליטי שכבות עממיות רבות שהיו עד כה מחוצה לו, ולעצב מחדש את המערכת הפוליטית על פסים מפלגתיים מגוונים יותר. במושגים קולומביאנים ביקש גייטן לעשות את הבלתי אפשרי: לבסס פוליטיקה של שיקום מוסרי על בסיס מצע חדש "שהתעלם מן החלוקה ההיסטורית לליברלים ושמרנים והתרכז בחתך אופקי ומציאותי יותר, בין מנצלים למנוצלים".²³ תוכנית זו הייתה כמובן לצנינים בעיני יריבו מן המפלגה השמרנית, שראו בעיניים כלות כיצד צובר גייטן פופולריות רבה "במערכה אדירה שסחפה את הארץ בתוך פחות משנה, והתקרבה לדרגת מהפכה חברתית של ממש",²⁴ מפרק (ב-1948) את הקואליציה ששתי המפלגות הקימו ביניהן בעמל רב אחרי בחירות 1946, ומתכוונן במרץ לניצחונו הצפוי בבחירות 1950 על יסוד נוסחתו החדשה.²⁵

בצהרי יום רביעי, ה-9 באפריל 1948, בשעה 13:05, בהיותו בדרכו לארוחת צהריים עם חבורת ידידים באחת ממסעדות כיכר בוליבר שמרכז בוגוטה, נורה גייטן ונהרג. מועד הרצח לא היה מקרי. הוא התחולל חמישה ימים לאחר לילה של נאום תקיף ומלהיב בתיאטרון העירוני נגד האלימות הפוליטית (השמרנית) והמדיניות של אדמה חרוכה שהמיטה חורבן על קולומביה. היה זה נאום ליל שישי הקבוע של גייטן, שננאם הפעם בעגת העם והועבר לכל חלקי העיר ברמקולים חזקים ובאמצעות הרדיו, והתקיים יומיים לאחר הפגנת ענק דוממת של 60,000 איש לזכרם של רבבות קורבנותיה של אלימות זו. במעשה הרצח היו ללא ספק גם אנשים מתוך

22. מארקס, **לחיות כדי לספר**, עמ' 278-279. מועמדותו של פרס שברה את האחדות הפוליטית בתוך המפלגה השמרנית, ועוררה יריבות נואשת מצד מי שאמור היה להיות מועמדה לנשיאות ב-1946, לְאוּרְאָנו גוֹמֶס. מרגע שהפסיד במאבק הפנים-מפלגתי לפרס, החליט גומס, לדברי מארקס, לרשת את פרס "באלימות חסרת פשרות, תוך שימוש בכוחות הצבא" (שם, עמ' 279). מארקס גם לא חסך שבטו מגומס, אותו הגדיר כרקאציונר, והוא מצטט שיר עוקצני שפבלו נרודה כתב לכבודו של גומס באילו המילים: "שלום לאורנו גומס המהולל/ עבד כי ימלוך, פונקציונר אומלל/קיסר הקומה הרביעית ובכלל/שמהר ושלשל לכיסו השלל" (שם, עמ' 293).

23. מארקס, **לחיות כדי לספר**, עמ' 318.

24. שם, שם.

25. הוצאת השרים הליברלים, שהוזמנו על ידי השמרנים לחלוק עמם את השלטון, כדי לשכך את המתח הרב שהשתרר במדינה עם ניצחון השמרנים בבחירות 1946 לאחר 16 שנות שלטון ליברלי, היה כפי הנראה הקש ששבר את גבם של השמרנים. בשלב הזה היה ברור לאחרונים שגייטן צובר כוח רב מדי ומפר את האיזון המקודש, המחייב לדידם של יריביו את מותו. ראו:

Bushnell, D. *The Making of Modern Colombia*, pp. 201-202.

מפלגתו שלו ש"תיעבו אותו בגלל התקפותיו על האוליגרכיה המשותפת של שתי המפלגות", ואנשים מתוך המפלגה השמרנית, כפי שסיפר בזיכרונותיו גרסיה מארקס, שהגיע בריצה למקום דקות ספורות לאחר ההתנקשות, מבית הקפה סמוך שבו ישב באותה עת. מארגן האירוע גם דאג להסגיר למשטרה עובר אורח אומלל, שנקלע למקום וחיפה בהסגרתו, בלא שידע, על הרוצח האמיתי, שהסתלק מן המקום בביטחון.²⁶ עם מותו של גייטן מת רעיון הרסטורציה הפוליטית-מוסרית של הרפובליקה, אשר אליה חתר. תוכן נאומיו, אבל בעיקר הירצחו, היו שיעור חשוב לכל חוגי השמאל הליברלי (שכלל גם את המארקסיסטים) והקומוניסטי.

שיעור זה אישר פעם נוספת את העובדה הידועה מזה מאה שנה ויותר, כי בקולומביה אין אפשרות לשינוי פוליטי מהותי בדרכי שלום, בוודאי שלא כאשר שינוי כזה מוצע על ידי אחת המפלגות ללא שותפות קואליציות כלשהי עם יריבתה, ומאיים לכן על האיזון המפלגתי האוליגרכי המקודש.²⁷ האלימות הנוראה שבאה בעקבות הרצח, חיזקה הבנה זו. הקמת "החזית הלאומית" בשנים 1958-1974, שנועדה למתן את האלימות, רק הגבירה אותה. הכנופיות שכל צד הקים מאחורי קווי "החזית הלאומית" פשטו אלה על אלה בכל הכלים תוך הקזת דם נוראה. לחגיגת הטרור, שראתה הפעם שריפת נשים אל מותן המיוסר, הטלת הרס ואימה על כפרים שלמים, רובם 'ליברלים', ושאר מופעי אימה ידועים מן העבר (שיצרו בנוסף בעיית פליטים המונית קשה), הצטרפו גם הצבא (לרבות "יחידות קולומביה" הידועות לשמצה שאומנו למלחמת קוריאה), והמשטרה הפוליטית "מחוזקת במושעים קטנים", שלבד מהשלטת טרור פיסה, הטילו עוצר על הערים וכן צנזורה קשוחה על העיתונות, לכל תהיך לפרסם דבר מן הנעשה.²⁸

האלימות שכפה השלטון על המדינה התפשטה במהירות מבוגוטה לכל ערי השדה והכפרים יצאה משליטה.²⁹ מספר הנרצחים בין השנים 1946-1953 הגיע ל-134,820, והיעדר מוצא נראה לעין למשבר במסגרת השיטה קיימת, פיננו מקום לתופעה חדשה במציאות הקולומביאנית: הגרילה. ראשיתה של הגרילה בקאדרים קומוניסטיים וליברלים רדיקלים, יוצאי הבוגוטה, שאירגנו את פליטי האלימות הפוליטית, או ה-violencia, במסגרות של הגנה עצמית. מסגרות אלה הפכו עד מהרה (1949-1953) לשורה של תשע "רפובליקות אוטונומיות", רובן ככולן ברמה המרכזית של קולומביה שמדרום לבוגוטה. בלטו ביניהן "צאיטְנָה" (על שמו של אליעזר

26. כתב על כך מארקס: "כעבור חמישים שנה עדיין חקוק בזיכרוני האיש שנראה כמסית את ההמון מול בית המרקחת (שם ניסה "הרוצח" להסתתר מזעם ההמון, אך נגרר החוצה ונרצח במכות ובעיטות), ולא מצאתי אותו אף באחת מהמון העדויות שקראתי על היום ההוא. ראיתי אותו מקרוב מאוד, והיו לו חליפה יקרה מאד, עור בגון הבהט ושליטה מלאה על מעשיו. הוא משך את תשומת ליבי עד כדי כך שהוספתי לעקוב אחריו עד שאספו אותו במכונית חדשה מדי מיד לאחר שנלקחה משום גופת הרוצח, ומאז נמחק כמדומה מזיכרון ההיסטוריה ואפילו מזיכרוני שלי, עד שכעבור שנים רבות, לאחר שהייתי לעיתונאי, עלה בדעתי פתאום שהאיש ההוא גרם שיהרגו חף מפשע כדי לחפות על הרוצח האמיתי". מארקס, **לחיות כדי לספר**, עמ' 325-326.

27. Gerassi, Camilo Torres, p. 269.

28. מארקס, **לחיות כדי לספר**, עמ' 393, 411, 470, 474, 496-499, 524-533.

29. שם, עמ' 474.

גייטן) או בשמה האחר – "מרקטליה" (Marquetalia), "סומפאס" (Sumapáz), "ריו-צ'יקיטו" (Río Chiquito), ו-26 בספטמבר (26 de Septiembre). חלוצת הרפובליקות היא "ויאוטיה" (Viotia), שהוקמה ביוזמת המפלגה הקומוניסטית, שזה עתה נוסדה, עוד ב-1928 בנסיבות אחרות, הקשורות למאבקים בין חוואים ואיכרים על קרקעות באזור טקנדמה (Tequendama), מדרום מערב לבוגוטה.³⁰ הרכבן האנושי של הרפובליקות הללו כלל בעיקר איכרים, וכן פעילים ליברלים, קומוניסטים ואפילו שמרנים בעלי נטיות רדיקליות יותר, שברחו מאימת האלימות המפלגתית והבין-מפלגתית שהשתוללה במדינה והתפשטה לעיירות השדה. הרפובליקות הללו היו קולקטיביות, מאורגנות להפליא, משגשגות, ומספקות את כל השירותים הדרושים, לרבות הגנה חמושה סבילה. ברוב מאפייניהן דמו הרפובליקות האוטונומיות ל'קולקטיביזם' שהוקמו במזרח ובצפון-מזרח ספרד בין השנים 1936-1937 במהלך מלחמת האזרחים שם.³¹

הרפובליקות היו העדות המוחשית ליכולתה של החברה החוץ-ממסדית, העממית והאנטי-אוליגרכית, לקיים מסגרות חיים יעילות ומשגשגות, מבוססות על עבודת אדמה בלבד. העושר הצבור הספיק לא רק לקיום השוטף, אלא גם לקיום מערכות רווחה ותרבות מסועפות. קשיים של ממש לא היו להן. הבעיות החלו מרגע שהסינים של מאו והקובנים של קסטרו גילו לפתע את יתרונות הרפובליקות והציעו 'הדרכה'. הדרכה זו, לפי אחת העדויות, עשתה טוב לרקמה הרפובליקנית, אך הייתה קיצרת מועד ומספיקה כדי להדביק להן זיהוי קומוניסטי ומאואיסטי שנחשב מסוכן בעיני הממסד, שהחליט לצאת לאופנסיבה נגד הרפובליקות.³² בין מנהיגי הרפובליקות שנתפרסמו בתקופה הזו היה מנואל מרולנדה ולס, שהתפרסם במיוחד בהגנה על רפובליקת "מרקטליה" לאורך שלוש שנות מאבקה בצבא (1962-1964).

בראשית 1962 נפתח מסע צבאי בן שלוש שנים לחיסול הרפובליקות העצמאיות. בסוף ספטמבר 1964 (בימיה האחרונים של מרקטליה) הקימו פליטי הרפובליקות את "הבלוק הגרילרי של הדרום" בחסות המפלגה הקומוניסטית הקולומביאנית, שהכריזה בוועידתה העשירית ב-1966 על "הבשלת התנאים האובייקטיביים לגרילה", מבלי להתחייב למאבק בצבא.³³ בהמשך

30. Gott, R. (1970). *Guerrilla Movements in Latin America*, Melbourne, AU: Thomas Nelson and Sons, pp. 176.

31. ראו: יעקב עובד, "אנרכו-קומוניזם וקולקטיביזציה במלחמת האזרחים בספרד", בתוך: רענן ריין (עורך), **הפאזיזם לא יעבור: מלחמת האזרחים בספרד, 1936-1939**, זמורה-ביתן וזמנים, 2000, עמ' 134-160. על ההתפתחות הרפובליקות האוטונומיות ראו:

Gott, R. (1970). *Guerrilla Movements in Latin America*, Melbourne, AU: Thomas Nelson & Sons, pp. 173-180.

32. Lartequy, *The Guerrillas*, p. 145.

33. Gott, R. (1970). *Guerrilla Movements in Latin America*, Melbourne, AU: Thomas Nelson & Sons, pp. 188-194.

בלשון הגרילה, "הבשלת תנאים" פירושה אפשרות לפתיחת מאבק צבאי. היעדר תנאים לגרילה הוגדר כמצב שבו מתקיימת דמוקרטיה או חזות דמוקרטית משתפת, נאמנות של הצבא למדינה, ציבור הדבק במשטר או שאיננו מתנגד לו באופן מהותי ותשתית ארגונית גרילרית בלתי מעוצבת דיה. מושגים אלה לקוחים מתיאוריית המוקד (הפוקו) שפיתח צ'ה גווארה בשני ספרים שהקדיש לתיאוריה של לוחמת הגרילה. ראו: צ'ה גווארה,

לוועידה העשירית של המפלגה הקומוניסטית, התכנסו בכירי "הבלוק הגרילרי של הדרום" לוועידתם השנייה (25 באפריל - 5 במאי 1966), וייסדו את תנועת "הכוחות החמושים המהפכניים הקולומביאנים" (היא ה-FARC) – למעשה תנועת גרילה, שבאותה עת כבר מנתה 350 חברים. הגרעין היה איכרי, אם כי בין הלוחמים פעלו גם אנשים אחרים דוגמת חקובו ארנס (Arenas), מנהיג סינדיקליסטי, שנעשה בהמשך למפקד הארגון (נפטר ב-1990), שהגיעו משכבות בורגניות. באותה ועידה התקבלו עקרונות התנועה, התקנון הפנימי, תקנון המשמעת ונורמות הפיקוד. גם הוגדרה המטרה: מאבק ממושך לנטילת הכוח הפוליטי בקולומביה. לימים יתבלט פדרו אנטוניו מרין (שכונה מנואל מרולנדה ולס) – איכר, יליד 12 במאי 1928, שהיה פעיל בגרילה של המפלגה הליברלית ושל המפלגה הקומוניסטית של קולומביה בשנות הארבעים והחמישים. מרולנדה החליף עוד בתקופת מרקטליה את מנהיגה, אַלְפֶּה חקובו פֶּראס (Pras), והתמנה כבר ב-1964 למנהיג "הבלוק הגרילרי של הדרום" ובהמשך למנהיג ה-FARC.

תפיסת המאבק של הארגון הוגדרה בקונגרס העשירי של המפלגה הקומוניסטית ב-1966 במסגרת "תיזות התנועה החמושה" (tesis sobre el movimiento armado). נאמר שם בין השאר שהתנועה תקום על בסיס הכוח האיכרי הדבק באידיאולוגיה המארקסיסטית-לניניסטית המהפכנית; התנועה תאבק עד השגת כל יעדיה, יהיה כוחו של הצבא ותומכיו מבין עשירי קולומביה, חוואיה הגדולים ושאר 'בנדיטים', חזק ככל שיהיה; המאבק לא ימתין להבשלת התנאים האובייקטיביים למהפכה, משום שאלימות המשטר וקרבתו למיליטאריזם הצפון אמריקני, המפעיל תוכנית של 'מלחמה מונעת' כנגד כל גורם עממי רדיקלי ברחבי תת-היבשת הלטינו-אמריקנית, מחייבת לצאת לפעולה מיידית; התנועה תסתמך גם על כוחו המאורגן העממי של הציבור העירוני הפרולטארי, הסטודנטיאלי ואף הבורגני, ציבור שיפעיל צורות מאבק אורחיות כגון שביתות, השבתות, תפיסת אדמות לבניית בתים לחסרי הבית ועוד, במקביל להתקדמות המאבק הגרילרי 'ההררי' האלים עצמו. בתיזות נקבע, כי מטרת התנועה הגרילרית תתמקדנה בתפיסת הכוח עבור העם, בעצמאות לאומית ובסלילת הדרך לסוציאליזם. כמו כן נקבע במסמך המטרות, שהמאבק הגרילרי יתפתח על בסיס אזורי תחילה, אך יאורגן בהמשך על בסיס כלל ארצי.³⁴ ה-FARC יצא אפוא למאבק מקיף על כיבושה של המדינה ונטילת הנהגתה מידיה של האוליגרכיה השלטת המסורתית וגורמי הכוח הממלכתיים שעיצבה לצרכיה ההגמוניים. שאיפתו הייתה לכונן את קולומביה כמדינה של צדק חברתי, ריבונות כלכלית מבוססת על צבירת הון עצמית על בסיס מקורות העושר הטבעי והעבודה המצויים בה בשפע. כל זאת תוך

עקרונות כלליים של לוחמת גרילה, בתוך: יהושפט הרכבי (עורך), **על הגרילה**, תל אביב, מערכות, תשי"א (1971), עמ' 222-243; צ'ה גווארה, "לוחמת גרילה: שיטה", בתוך: הרכבי, עמ' 243-259; רו"ס דברה, **מהפכה במהפכה: מאבק מזוין ומאבק מדיני באמריקה הלטינית**, מרחביה, ספרית פועלים, תשכ"ח (1968), עמ' 70-80;

Childs, M.D. (1995). "An Historical Critique of the Emergence and Evolution of Ernesto Che Guevara's Foco Theory", *Journal of Latin American Studies*, 27, pp. 593-624.

Rey, Colombia: *Guerrilla y narcotráfico*, pp. 139-141.

שיתוף כל גורמי העבודה, האקדמיה והבורגנות העירונית.³⁵ בין השנים 1964-1982 הייתה התנועה חלשה, ובעלת אופי פעילות מקומי מוגבל למדי. בוודאי לא כך ראו מייסדיה את הליך ההמרה השלם של המשטר החברתי במדינה (la sustitución social), שעליו הכריזה התנועה בראשית דרכה. לכל היותר היא הייתה תנועה של השתתפות חברתית (participación social), ובעיקר של קבוצות איכרים שגויסו אליה. הכפיפות למפלגה הקומוניסטית הגבילה אף היא את טווח הפעילות לנוכח רגישותה של תנועה זו לכל מהלך בלתי חוקי שעשוי היה לפגוע בלגיטימיות הפוליטית השברירית שלה ולשלול ממנה את זכותה להתקיים. בוועידה השביעית של התנועה ב-1982 שונו אפוא פני הדברים. התנועה נפתחה לפועלים, מורים, רופאים, עורכי דין, סטודנטים, כמרים ואנשי רוח, שהכניסו בה מימד אינטלקטואלי ואקטיביסטי שונה. כאן נוספו לשמה האותיות EP או Ejercito del Pueblo (צבא העם).

במובנים רבים הפכה הגרילה לאוטונומית, או לתנועה "פוקו" (foco), שבמושגי הגרילה הלטינו-אמריקניים דיברה על "מוקד" מהפכני הררי עצמאי, המכיל בתוכו לא רק גרעין לוחם, אלא גם מרכיבים לוגיסטיים וחינוכיים אוטונומיים, מרכיבים של היגוי ופעולה פוליטיים, ולאחרונה, מרכיבים של אינדוקטרינציה אידיאולוגית והבנייה מעמדית פרולטרית בלתי תלויים בשום גורם מפלגתי או ארגוני חיצוני כלשהו.³⁶ עתה גם אפשר היה להשתחרר מן השיח הקומוניסטי, ולאמץ שיח דמוקרטי-פורמיסטי רדיקלי, שהחל צובר תנופה בשנות השמונים, כדי מיסוד אחדים מעקרונותיו במסגרת חוקת 1991 החדשה (האקטואלית עד היום). עם זאת, תביעות התנועה נותרו מקסימליסטיות כשהיו. בקונטקסט הקולומביאני שבו כל שינוי נחשב מהפכני, נתפסה התנועה כקיצונית ביותר. גידולה המהיר של התנועה מאז שנות התשעים של המאה ה-20 ועד היום, וההתרחבות המרשימה של פעילותה, תוך התחברות הדוקה לתעשיית הסמים המניבה שצמחה במקביל ובתנאי דו-קיום מועילים לשני הצדדים, הציבו אתגר חדש בפני הנושאים והנותנים על סיוע הסכסוך – נושא שבו נעסוק בהמשך. כיום מונה ה-FARC

35. במובן זה הבינה הגרילה שעליה לפתח מודל חברתי-כלכלי שיהיה מקובל גם על הבורגנות, שמא תחשב שולית ובלתי רלוונטית לחלק חשוב זה של החברה. על חשיבות הקשר הזה להצלחתה של הגרילה, כתב איש מדעי המדינה האמריקני, תימוטי וילהלם קראולי (Crowley) מחקר מעניין, שהוכיח שהגרילה באמל"ט ניצחה (עד כה בשני מקרים בלבד – בקובה ובניקרגואה) רק במקום שבו היא הצליחה למצוא גשר לבורגנות העירונית הלאומית, וליצור, מה שקראולי מכנה, "כוח כפול" (dual power). בקולומביה קשר זה לא נוצר, או לא נוצר מספיק, ולכן מצאה עצמה הגרילה, אומר קראולי, בעמדה איוטרית לחלוטין. בהקשר זה מצטט קראולי את מרולנדה במשפט שאמר ב-1984: "אנחנו יודעים שאיננו מהווים איום". ראו בתוך: Wickham-Crowley, T.P. (1992). *Guerrillas and Revolution in Latin America: A Comparative Study of Insurgents and Regimes Since 1956*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, pp. 154-170, 293-296.

36. ראו הערה 33. תפיסת המוקד או הפוקו אומצה ברוב תנועות הגרילה של אמריקה הלטינית. הספר שהפיץ את בשורתה היה מהפכה במהפכה של רג'יס דברה שפורסם בראשית 1967, והופץ במהירות רבה בכל חלקי היבשת.

כ-20,000 לוחמים, ולמרות מכות קשות שספג בשנתיים האחרונות, כוחותיו פרוסים באורה מרשים ומכסים כ-70% משטח המדינה.³⁷

הצבא לשחרור לאומי

תנועת ה-FARC לא הייתה התנועה היחידה בקולומביה. היו גם אחרות דוגמת תנועת M-19, שהיקפן היה קטן בהרבה משתי הגדולות, והתיאום ביניהן קלוש. התנועה השנייה בחשיבותה ובגודלה הייתה "הצבא לשחרור לאומי" (ELN - Ejército de Liberación Nacional). תנועת ה-ELN נוסדה ב-4 ביולי 1964 מתוך החוגים הליברליים הרדיקליים, בהנהגת פאביו וסקס קסטניו (Castaño). הוא היה איש תנועת הנוער של האגף הרדיקלי של המפלגה הליברלית, שהלך שבי אחרי המהפכה הקובנית וזכה, כמו רבים מעמיתיו, ל'הדרכה' בקובה מאז 1963. התנועה התארגנה מלכתחילה על פסים אוטונומיים "פוקיסטיים", ללא מחוייבות למפלגה פוליטית כלשהי. האירוע הראשון שבו נטלה ה-ELN חלק היה ההשתלטות על העיירה סימקוטה (Simacota) ליד סן ויסנטה שבמחוז סנטנדר ב-7 בינואר 1965, בכוח בן 37 איש ובו גם נערה אחת. הכוח שהה בעיירה שעתיים, והפיץ בתוך כך את 'מניפסט סימקוטה', או את 'הקול הקורא' של התנועה למאבק האלים. עיקריו של מניפסט סימקוטה היו מאבק באימפריאליזם האמריקני, בהון הזר, באוליגרכיה השלטת, בבורגנות העשירה, השבעה והנצלנית, באלומות הריאקציונית, בבערות האיכרית ובעוני פועלי הערים. על מנת להצליח בכך, קבע המניפסט, יש לנקוט אלימות. שום דרך אחרת לא תאפשר לעם להגיע לשלטון ולבצע סוף סוף מהפכה דמוקרטית, פסק המניפסט.³⁸

אחד האישים הבולטים בתנועה בראשית דרכה, היה הכומר הלוחם המפורסם ביותר באמריקה, קמילו טורס (Torres). טורס, יליד 1929, בן לאחת המשפחות העשירות ביותר בקולומביה, סוציולוג לפי מקצועו וממייסדי החוג לסוציולוגיה באוניברסיטה הלאומית של קולומביה, ניסה בראשית שנות השישים לייסד מוקד כוח שלישי. טענתו המוצדקת כמובן הייתה שהאיכרים, רוב מניינה ובנייה של האומה הקולומביאנית, משוסעים בידי שתי המפלגות הגדולות, בעידוד צפון-אמריקני, לרצוח את אלה שעל פי טבע שייכותם הפוליטית, נשחקים בעצמם ומנציחים בתוך כך את השיטה הפוליטית ואת מערך היחסים המעמדי המאופיין בערוצי מפגש, שיח ומגע סתומים. מסקנתו של טורס הייתה שיש להקים כוח שלישי שייבנה מאיכרים ובני העיר, יהיה מוצאם הפוליטי אשר יהיה, שיחתרו להשתחרר מן הסדר הבינארי והאלים שנכפה עליהם מלמעלה, ולכונן קולומביה של צדק חברתי. מצויד בכלי העבודה הסוציולוגים של תקופתו, שהעלו על נס את ההתארגנות הפוליטית ואת מיסודה במסגרות כוח ופעולה יעילות, פתח טורס במסע שכנוע והסברה מרשים, שהגיע לשיאו בנאום שנשא ב-17 במארס 1965 בעיר

Zackrisson, J. L. & Bradley, E. (1997). "Colombian Sovereignty Under Siege", *Strategic Forum*, .37 112, pp. 1-4.

Rey, Colombia: *Guerrilla y narcotráfico*, pp. 67-69.

.38

מדיין, תחת הכותרת: "פלטפורמה לתנועה לאחדות עממית", ובו ביקש להקים בקולומביה חזית עממית מאוחדת.

תגובת הכנסייה הייתה סילוקו ממשרת הדיקן של בית הספר הגבוה למינהל ציבורי, שבה החזיק באותם הימים. לאחר נאום נוסף ב-22 במאי בזכות הפלטפורמה שלו, נאום שגגר התקפה כנסייתית נוקבת עוד יותר בשם אי-הלימתה לדוקטרינה הכנסייתית, ביקש טורס שחרור מן הכנסייה. "הנסיבות, שאינני יכול לסגת מהן, הובילו לעולם החילוני", הסביר. "זאת", הוסיף, "בלי לפגוע בנאמנותי לישו, לכנסייה ולקולומביה". כוח פוליטי וממון, שלכנסייה יש בשפע, אינם עולים בקנה אחד עם אלוהים, אמר עוד. ולכן הוסיף קריאה אחרת להפקעת כל רכוש הרב של הכנסייה וחלוקתו מחדש בין חסרי הרכוש.³⁹ התמסרותו לרעיון, לאחר השתחררותו מן הכנסייה ביוני 1965, לא הביאה לתוצאות המיוחלות. למרות המצע הרפורמיסטי המשכנע, שהיה בו כל מה שניתן לחשוב במושגי צדק חברתי 'מערבי' מתקבל על הדעת (לרבות רפורמה אגררית, וסדרת תיקונים יסודיים בתחומי החינוך, התרבות, הבריאות, היחסים האתניים, השירות הצבאי, השירותים הציבוריים, המיסוי, היחסים הבינלאומיים ועוד),⁴⁰ ובצביעתו בצבע מהפכני, אשר בו יהיו שותפים קומוניסטים, קתולים, ליברלים ושמרנים,⁴¹ ההמונים לא באו. "לצערי", אמר טורס, "הקולומביאנים המהפכניים עדיין לא מבינים את הנחיצות שבאיחוד, והם נתונים לוויכוחים אינסופיים מיותרים. מעניינות אותם רק בעיותיהם האישיות".⁴²

בסוף 1965 החליט טורס לעזוב הכל ולהצטרף ל-ELN. "אם פשוטי העם לא מחויבים למאבק למען רווחת אחיהם", הסביר, "לכומר יש מחויבות לתפוס את מקומם של פשוטי העם באופן זמני ולהקנות את המצווה אהבת אחים".⁴³ בינואר 1966 פירסם טורס קול קורא מן ההרים. במסמך אחרון זה פנה טורס לעם הקולומביאני נרגשות, וסיכם את המצב הקולומביאני העגום. כאשר האנשים רצו מנהיג, ומצאו אותו בגייטן, הסביר, האוליגרכיה רצחה אותו. כאשר האנשים דרשו שלום, אמר, האוליגרכיה זרעה אלימות במדינה. כאשר האנשים כבר לא יכלו לעמוד עוד בפני גל האלימות, וארגנו תנועות גרילה, הוסיף, האוליגרכיה יצאה נגדם בכוח צבאי חמוש. כאשר האנשים דרשו דמוקרטיה, סיכם, האוליגרכיה רימתה אותם במשאל-עם שבסופו קיבלו דיקטטורה.⁴⁴ מה נותר לעשות, שאל עצמו טורס, וגם השיב: "כל המהפכנים האמיתיים הבחינו בכך, שרק מאבק צבאי הוא הדרך היחידה שנותרה".⁴⁵ המאבק, הסביר טורס

Gott, R. (1970). *Guerrilla Movements in Latin America*, Melbourne, AU: Thomas Nelson and Sons, pp. 207.

García Alvarez, J. and Restrepo Calle, C. (1968). *Camilo Torres - His Life and His Message*, Templegate Publishers, pp. 49.

Gerassi, *Camilo Torres*, pp. 307-333. .40

Ibid, p. 352. .41

Ibid, p. 414. .42

Ibid. p. 331. .43

Ibid., p. 425. .44

Gott, *Guerrilla Movements in Latin America*, p. 220. .45

בדבריו האחרונים מן ההרים לציבור הקולומביאני, הוא עד מוות, ומטרתו תהיה העברת הכוח לעם וכינונו של משטר צדק ושלוש בקולומביה.⁴⁶ ב-15 בפברואר 1966 נהרג טורס במהלך פעולה.

כיאה לתנועת פוקו, הגרירה עצמה ה-ELN כתנועת גרילה על-מפלגתית, וקראה לכל יוצאי המפלגות הליברלית והשמרנית ולגורמים אחרים בחברה (סטודנטים, פונקציונרים של הממשל, בעלי מקצועות חופשיים, איכרים, פועלים ועוד) לחבור אליה ולהיאבק על קולומביה חדשה. עם השנים הרחיבה התנועה את פעילותה ממחוז סנטנדר למחוזות אחרים. היא התפתחה יפה עד האופנסיבה של Anor (מחוז Antioquia) ב-8 באוקטובר 1973, שגרמה למותם של מנהיגיה אנטוניו ומנואל קסטניו ורבים אחרים, ולהגלייתו של ראש התנועה פביו קסטניו. ב-1975 שבה התנועה לפעילות לאחר עיצוב הנהגה חדשה, שבראשה עומד כיום מנואל פרס (Perez), ולאחר שינוי בטקטיקה ובאידיאולוגיה. בהדרגה הפכה התנועה למרקסיסטית-לניניסטית "המתאימה את עצמה למציאות" ומשולבים בה באופן מעניין יסודות חזקים של "תיאולוגיית השחרור", הנפוצה כיום מאד באמל"ט, אשר אותם זימן לתנועה בזמנו, קמילו טורס.⁴⁷ בעוד ה-FARC התחברה לתעשיית הסמים, ה-ELN התחברה לתעשיית הנפט של מחוזות סנטנדר ואראוקה, ממנה היא סוחטת באלימות קשה את כספי קיומה עד ימינו אלה.⁴⁸

כמה עובדות על תעשיית הסמים

תעשיית הסמים בקולומביה התבססה בשנות השבעים על המריחואנה כסם העיקרי. בשנות השמונים החליף הקוקאין את המריחואנה, ובשנות התשעים נכנס בהרחבה גם ההרואין. התפנית הייתה כראית מאד: אם ק"ג מריחואנה הניב \$5,000, הניב הקוקאין \$25,000, וההרואין בין

46. בין שאר הדברים אמר, אולי זעק, את הדברים הבאים (שם עמ' 427):

Colombians: let us not fail to answer the call of the people and the revolution.

Activists of the United Front: let us turn our watchwords into reality:

For the unity of the popular classes, until death!

For the taking of power for the popular classes, until death!

We say "Until death" because we are determined to carry on to the end. We say "until victory" because a people that throws itself into the struggle until death will always achieve victory. We say "Until final victory", with the watchwords of the army of National Liberation: not one step back! Liberation or death!

47. בשאלות תיאולוגיות השחרור והשלכותיה, ראו המקורות הבאים:

McAfee Brown, R. (1993). **Liberation Theology, An Introductory Guide**, Westminster: John Knox Press.

Rowland, C. (Ed.), (1999). **The Cambridge Companion to Liberation Theology**, Cambridge: Cambridge University Press.

Molinski, D. (2003). "Colombia Admits that Oil Money Sometimes Ends Up With Rebels", 48 **Wall Street Journal**, 4, pp.18.

150,000 ל-200,000\$. ניכר שחלקו של ההרואין בסל הנרקוטי הכללי המיוצר בקולומביה יגדל וילך עם השנים, בוודאי כל עוד יתקיים גם הסכסוך. הגרילה גובה 10% מרווחי סחר הסמים (הכנסותיה מסחר זה ב-1994 נאמדו בכ-600 מיליוני דולרים),⁴⁹ תמורת ההגנה על אזורי הגידול ועל אנשי הקרטלים, כשהיא נוהגת באזורים אלה כבמדינה לכל דבר. יש לציין שעד כה היה משולש הזהב של מיראמר, לאוס ותאילנד, אזור הגידול העיקרי של הירואין. אולם, בשל הישגיה של קולומביה בייצור הרואין נקי עד כדי 97% (בניגוד לרמות הנמוכות של מדינות אסיה), החלה קולומביה תופסת מקום מרכזי בשוקי ארה"ב ואירופה גם בתחום זה.⁵⁰ בראשית שנות התשעים החלה קולומביה לייצר מורפיום, שהוא שלב ייצור קודם להרואין. עם השנים גדל ייצור ההרואין וזכה לזיקוק קפדני יותר. וכך, יותר ויותר הקטרים (1 הקטר = 10 דונם) מופנים עתה לגידול ה-amapola. בינואר 1992 דיווחה "המועצה הלאומית לחומרים ממכרים" (El Consejo Nacional de Estupefacientes) על 2,900 הקטרים של אמפולה ב-12 מחוזות שונים. החשובים שבהם הם Huila ו-Cauca לרבות המחוזות האינדיאנים של רשויות אלה. נראה שכיום גדלים פרגים על פני יותר מ-20,000 הקטרים, והכמויות עולות בהתמדה. העדויות הראשונות על גידולים מסוג אלה נמסרו כבר ב-1984 בהמשך לצילומי לוויין ומטוסי תצפית.

לגידול ההרואין ולמסחר בו השלכות קשות על קולומביה כמעט בכל המישורים. הדבר מתבטא בבלימת ההתפתחות הכלכלית הלאומית, בהחלשת המערך המוניציפאלי, שכשני-שלישים ממנו נגועים בתחום זה, בהשחתת סביבה, בפירוק הקהילות האינדיאניות (בשל הכסף העצום הזורם אליהן כמגדלות סמים – 14 דולרים ליום עבודה לעומת 3 דולרים במטעי הקפה), בשימוש גובר בסמים קשים בתוך קולומביה והגברה ניכרת של האלימות הקשורה בסחר ובצריכה. כמו כן מתבטא הדבר בכל העיוותים הנוגעים להלבנת ההון העצום החוזר מדי שנה למדינה ממכירות הסמים בארה"ב ובאירופה, ומשמש לקניית פוליטיקאים, לקניית חוות בקר גדולות והשחתה נוספת של מרקם היחסים החברתי-אגררי העדין בכפר והרס הסביבה,⁵¹

49. Nazih, R. (1997). "The Political Economy of Violence: The War System in Colombia", *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 39(2), pp. 45

50. LeGrand, C. (2003) "The Colombian Crisis in Historical Perspective", in *Canadian Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 28, (55-56), pp. 165-209.

Rey, O. B. (1994). "Colombia, Guerrilla y Narcotráfico", *Editorial Circulo Militar*, Argentina, pp. 100.

Clawson, P.L. & Lee III, R. W. (1998), *The Andean Cocaine Industry*, N.Y., St. Martin's Press, pp. 16-25.

51. השתלטות ברוני הסמים על יחידות קרקע גדולות שיבשה עוד יותר את העיוות האגררי הקיים בקולומביה. נכון לאמצע שנות התשעים של המאה העשרים, 2,299,804 החלקות הפרטיות הקטנות של קולומביה, תפסו 15.6% בלבד מן השטח החקלאי, כאשר 87% מהן היו קטנטנות (ידועות בכינוי "מיניפונדיות"), בעוד שכ-84% מן השטח התפצל בין חוואים גדולים עד גדולים מאד, ביניהם ברוני הסמים. ראו:

Nazih, R. (1997). "The Political Economy of Violence: The War System in Colombia", *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 39(2)", pp. 43.

לקיום כלכלה מקבילה, בלתי פורמאלית גדולה, התופסת בתחום הסמים בלבד כשבעה אחוזים מן התוצר הלאומי הגולמי (נתוני 1997) ונתח דומה בשוק העבודה, המעסיק, על פי נתוני 2003, כ-600,000 נפש.⁵²

תעשיית הסמים בקולומביה היא בין האחראיות הישירות להופעת הפארא-מיליטריזם מאז 1981. רכישת חוות בקר גדולות מרווחי הסמים הבלתי נדלים, בתור אפיק הלבנה נוח המקנה גם יוקרה לבעליו, עוררה את הגרילרוס, הצמאים למקורות מימון, להציע לחוואים שירותי "הגנה". על מנת לחמוק מן הסחטנות הזו הקימו החוואים כנופיות חמושות משלהם, תוך שהם מזמינים מדריכים ידועי שם בלוחמה זעירה כדי לאמנם. מהם נמצא מועיל במיוחד סא"ל (במילואים) יאיר קליין, שהקים לצורך זה את חברת "חוד החנית". החברה סיפקה לחוואים ציוד לוחמה, נשק והכשרה צבאית מסודרת, על בסיס הידע שקליין רכש ביחידות עילית שונות שעליהן פיקד. הצגת ה'חוואים' כקורבנות אומללים, חסרי הגנה, לנוכח גרילה אכזרית שאיננה בוחלת באמצעים, הייתה הכיסוי המיתמם למאבק האיתנים שהתחולל במרחב הכפרי בין ברוני הסמים לתנועות הגרילה על השליטה בתעשייה המניבה. תחילתו הייתה במיליציות הגנה עצמית זו, שזכו לאישור המדינה, אך הן התפתחו לכדי תנועה פארא-מיליטרית מאוחדת, גדולה ורצחנית עד אימה.⁵³

חאמצי השלום

ניסיונות ראשונים לשלום נעשו עוד בממשלו של ד"ר לופס מישלסן (Michelsen) (1974-1978). המגעים נכשלו. למשטר, הסתבר, לא היה מה להציע לגרילה. ניסיונות הפיוס של הנשיא הבא, גבריאל טורביי (Turbay – 1978-1982), שהכריז על חנינה מוגבלת ללוחמי גרילה (1981) והסיר את מצב החירום במדינה, לא העלו ארוכה. מאמץ נוסף של בליסריו בֶּטֶנְקוֹר (1982-1986) סימנו תפנית. ב-28 במאי 1984 נחתם "הסכם לה-אוריבה" (La Uribe) להפסקת אש לחודשיים בין הממשלה לבין ארגון ה-FARC, עם אופציה להרחבה. להסכם

חישוב אחר מצביע על כך ש-0.3 מן הבעלויות כמחזיקות ב-60% מן הקרקע המעובדת של קולומביה. במילים אחרות, הנגישות לחלקת קרקע מספקת למחייתה של משפחה בקולומביה, הינה מעטה ביותר. ראו בתוך: Julio Enrique Soler B., "Globalization, Poverty and Inequity", **Social Watch Annual: Report Colombia** (1997)

http://www.socialwatch.org/en/informeImpreso/pdfs/colombia1997_eng.pdf.

52. Clawson, **The Andean Cocaine Industry**, pp. 33, 167-177, 192-207; "The Americas: Superman Uribe Holds Back the Tide; Colombia's Conflicts", **The Economist**, Jun. 7, 2003, p. 52.

53. LeGrand, "The Colombian Crisis in Historical Perspective", **ProQuest**, p. 6-7.

אחד המסמכים המצמררים ביותר בנוגע למלחמה של ברוני הסמים במשטר באמצעות חטיפות אישים ידועי-שם ומקורבים למשטר ולכלי התקשורת החשובים, ושימוש בהם ככלי מיקוח, הוא ספרו של גבריאל גרסיה מרקס, "ידיעה על חטיפה", המתמקד בחטיפתם של 10 אנשים באוגוסט 1990 על ידי אנשיו של פבלו אסקובר, ראש קרטל מדיין הידוע לשימצה. מטרת החטיפה הייתה לבטל את חוק ההסגרה של אנשי הסמים למשפט בארה"ב. ראו: גבריאל גרסיה מרקס, **ידיעה על חטיפה**, עם עובד, תשנ"ח.

הצטרפו מספר קבוצות גרילה אחרות אך לא ה-ELN. ההסכם כלל סידרה ארוכה של הסדרים ורפורמות עמוקות בנושאי האלימות (הפסקת פעילות אלימה מכל סוג לרבות חטיפות וטרור); בנושא האסירים (הפסקת עינויים); בסוגיית אופי הממשל המרכזי והממשל הפרובינציאלי (למשל, זכויות למפלגות אופוזיציה, דמוקרטיזציה של הממשל המקומי שעד 1988 היה כפוף לחלוטין לסמכות הממשל המרכזי); בשאלות האדמיניסטרציה הממשלתית, הסינדיקליזציה, האינדיאנים, החינוך, הבריאות, התעסוקה, המגורים, הקרקע, המידע (גישה חופשית למקורות המידע), וכן בנוגע לענישת היחידות הפארא-מיליטאריות. בנוסף התקבלו החלטות בשאלת מעבר תנועות הגרילה למגרש הפוליטי והשתלבות חברה במשק ובחברה תוך קבלת חנינה (על פי חוק החנינה מן ה-19 בנובמבר 1982), וכן החלטות בנוגע להקמתם של מנגנוני פיקוח ובקרה למעקב אחר ביצוע ההסכם, קידום 'הפיסוס והשיכחה' וטיפוח אווירת השלום.

הסכם La Urbe הסתמך בין השאר על סדרת משאלי דעת קהל אשר הצביעו על תמיכה של כ-70% בהסדר שלום והימנעות מנקיטת יד קשה כנגד הגרילה. אולם ברקע עמדו איומים גדולים עוד יותר: צמיחתן המהירה של המיליציות הפארא-מיליטאריות, בעידודה ובחסותה של מערכת הביטחון הלאומית ובתמיכתן של המערכת הפרלמנטרית והנשיאותית, שאימה לכונן בקולומביה מדינה בתוך מדינה,⁵⁴ והגידול המהיר של תעשיית הסמים, שהחלה מקבלת

54. הקמת היחידות הפארא-צבאיות החלה ב-1968 בחסות חוק 48 משנה זו, שאישר הקמתן של גיוסם של אזרחים ככוח משימה למען השבת הסדר על כנו. על פי החוק היה בסמכות שר ההגנה, באישור הנשיא, לצייד ולחמש, באמצעות הצבא, יחידות אזרחים אלה. עד מהרה התעלם הצבא מן המערכת הפוליטית והחל מקים יחידות מעין אלה על דעת עצמו בלא אישור מדיני. בדרך זו צמח הכוח הפארא-צבאי והגיע למימדים המפלצתיים של שנות התשעים. באופן מפתיע מאד ואף פרדוקסאלי, הלבין הנשיא סמפר דה-פאקטו את התנועה הזו תחת השם Convivir ("חיים בצוותא"), באשרו בצו מס' 356 מ-1994 והחלטה 368 משנת 1995 את הקמתם של "שירותים מיוחדים לסיור ולביטחון ציבורי", תוך צידום בנשק אוטומטי מסוג מיני-עוזי ונשק אוטומטי מתקדם אחר. ב-1997 אישר גם בית המשפט העליון את חוקיותם של ארגונים אלה בדיון בתביעה אזרחית שקראה לבית המשפט לשלול את קיומם. עם זאת, מעשי האלימות הקשים של הפאראס (קיצור של פארא-מיליטארים או מיליטארס) הביאו את ממשל סמפר עצמו, ולאחריו גם ממשל פסטרנה, לאמץ סדרת מהלכים לצמצום נוכחות קבוצות הפאראס שלא נשמעו לצבא ולמשטרה, והבאת מנהיגיהם הנפשעים, דוגמת קרלוס קסטניו, מנהיג ה-AUC לדין. ראו:

Tate, W. (2001). "Paramilitaries in Colombia", *The Brown Journal of World Affairs*, 8(1), pp.164-16.

Aviles, W. (2006). "Paramilitarism and Colombia's Low-Intensity Democracy", *Journal of Latin American Studies*, 38, pp. 6-7, 19-22.

לוייליאם אוילס גרסה מעניינת אחרת בנוגע לצמיחת הפארא-מיליטריזם בקולומביה. לדעתו הלחץ הבינלאומי על קולומביה לקיים דמוקרטיה באינטנסיביות נמוכה (Law Intensive Democracy), המוגדרת כדמוקרטיה פרוצדוראלית, סובלנית ופתוחה, המאפשרת קיום אופוזיציה, מעניקה יתר חופש לפרט, מפחיתה את מעורבות הצבא בחברה ומגבירה את מעורבות כוחות השוק בה, אילץ אותה, לנוכח תנאי חוסר הביטחון האישי שנבעו מחופש הפעולה של תנועות הגרילה ומאפיות מגדלי הסמים, להפריט גם את מערכות הביטחון. במילים אחרות: קולומביה נאלצה לבנות מערך בטחוני אלטרנטיבי, לצד הצבא, שנאלץ כאמור לצמצם את מעורבותו בחברה, בהתאמה למודל הדמוקרטי שאימצה המדינה. ראו בעניין זה:

אופי קרטלי חמוש ומסוכן (שכבר עלה, בין שאר הצרות, בחייו של שר המשפטים רודריגו לארה בונייה (Bonilla), שנרצח בידי אנשי מדיין ב-1984), כדי איום על ביטחון המדינה, יציבותה הכלכלית ומעמדה במרחב הלטינו-אמריקני והאמריקני הכולל.⁵⁵

בחסות לה אוריבה הפסיק ארגון ה-FARC את פעילותו האלימה, ויחד עם קבוצות גרילה אחרות הקים, במאי 1985, תנועה פוליטית בשם "האיחוד הפטריוטי" (UP). במצע בן 20 נקודות שהתקבל בוועידת היסוד של התנועה בנובמבר 1985, נכללו סעיפים שעסקו בבחירות עממיות למושלי מחוזות, ברוויזיה של שיטת הבחירות האזוריות, שפעלה תמיד לטובת המפלגות הגדולות, בהשארת 30% מתקבולי הרשויות המוניציפאליות בידיהן מבלי להעבירם לממשל המרכזי, במסירת אדמות חינם לאיכרים, ברפורמה חוקתית שתאפשר הגדלת ההוצאות לחינוך, ובמינוי שר אזורי למשרד ההגנה. ההסכם נראה מבטיח. אולם, הניסיונות לכוונן אלטרנטיבה פוליטית באמצעות ה-UP כשלו. הפסקת האש לא נשמרה. הבוסים המקומיים והחוראים הגדולים (ליברלים ושמרנים כאחד) החלו מפעילים חוליות רצח שיטתיות כנגד כל מנהיגי ה-UP ומועמדיה למערכות הפוליטיות השונות.⁵⁶ בשורה של מעשי רצח אלה חוסלו, לפי אמנסטי אינטרנשיונל, ברבע הראשון של 1986 בלבד, 350 ממנהיגי התנועה. במערכת הבחירות המוניציפאליות של 1988 נרצחו 19 מתוך 87 מועמדי המפלגה לרשויות המקומיות, וכן 100 מועמדים לתפקידים זוטרים יותר. במערכת הבחירות של 1990 נרצח מועמד התנועה לנשיאות, כפי שנרצח קודמו, ליאל, עוד ב-1986. עד 1990 עלה מספר נרצחי התנועה ל-1,051 איש. ולא פלא: בבחירות אלה זכתה התנועה ב-12.5% מן האלקטוראט.⁵⁷ עד מהרה התברר שלא היה די בכוונותיו הטובות של הנשיא. לא היה בכוחן לרתום את תמיכתו של הממסד הפוליטי,

55. ראו עוד בנוגע לשאלת הסמים בקולומביה בתוך: חגיית בוני, "קרטלי הסמים בקולומביה", סמים דגש, עיתון הרשות למלחמה בסמים, אוקטובר 2000, עמ' 20-22; שלמה גל, "היקף יצוא של למעלה מאלף טון קוקאין", סמים דגש, אוקטובר 2000, עמ' 23; "התפוצצות של אלימות בקולומביה" ועל סחר הסמים בקולומביה, ערכים: בעיות השלום והסוציאליזם, 4 (119), 2000, עמ' 52-54.

56. Ulloa, F.C. (1985). "El proceso de paz en Colombia y la política internacional", *Estudios Internacionales* (Chile), 18(71), pp. 440-450.

Diederich, B. (1986). "Betancur's Battle: A Man of Peace Takes Up the Sword", *Caribbean Review*, 15(1), pp. 10-11, 35.

Martz, J.D. (1989). "Colombia's Search for Peace", *Current History*, 88(536), pp. 125-128, 125-147.

Wolfgang, H.S. (1989). "Guerrillas, Political Violence, and the Peace Process in Colombia", *Latin American Research Review*, 24(3), pp. 249-258.

57. קיימות הערכות גבוהות הרבה יותר של נרצחי התנועה עד להיעלמותה ב-1994. ראו:

Iván Cepeda Castro, "Genocidio político: El caso de la Unión Patriótica en Colombia", *Revista Cetil*, Año I, No. 2, Septiembre De 2006, pp. 101-112.

לגבי תפקידה של האנטי-גרילה הפארא-צבאית בחיסול ה-UP אין המחקר חולק. ראו:

Tate, W. (2001). "Paramilitaries in Colombia", *The Brown Journal of World Affairs*, 8(1), pp.169.

אליו. קולומביה הידרדרה עד מהרה למרחץ דמים חדש. כדי להתייצב טוב יותר מול כוחות הממשלה הקימו תנועות הגרילה ביוני 1985 מסגרת מתאמת עליונה בשם "הקואורדינציה הגרילרית סימון בוליבר" (CGSB).⁵⁸ ה-FARC עצמו המשיך להתרחב והגיע ל-60 חזיתות פזורות ברחבי הרפובליקה. תהליך דומה התקיים גם בשאר התנועות.

ניסיון נואש נוסף של הנשיא וירחילו וארגס בארקו (Barco — 1986-1990) נכשל אף הוא. דרישתו של בארקו לקיים הפסקת אש מוחלטת ולפירוק נשקה של הגרילה כתנאים להתקדמות במישור הפוליטי, לא התקבלה על דעתה של התנועה הגרילרית המתואמת. ניסיונותיו לפרק את הפארא-מיליטארים מנשקם, כשל אף הוא. תומכיהם בתוך הממסד הפוליטי והאזרחי גברו על כוחו של הממשל הרשמי. עתה גם היה ברור שהפארא-מיליטאריזם הפך מכשול קשה לא פחות מן הגרילה, בדרך לשלום. ב-1990 ניסה הנשיא החדש סזאר גביריה (Geviria) לנקוט מאמץ מחודש לסיים הסכסוך. בין ה-15 ל-17 במאי 1991 נפגשו נציגי התנועה המתואמת (CGSB) עם נציגי הממשלה בעיירה קראבו נורטה (Cravo Norte), שבמחוז אראוקה, והגיעו איתם, לאחר 72 שעות רצופות של דיונים קשים, להסכם הנושא את שם העיירה. לאור ההסכם נולד הכינוס בקאראקס (6 ביוני 1991), שנמשך ללא הפסקה עד נובמבר, אך ללא תוצאות. התנועה דרשה לדעת מהי עמדתה המדויקת של הממשלה בענייני תעשיית הסמים ובשאלת הארגונים הפארא-מיליטארים. הממשלה התקשתה להשיב, השיחות הושהו והאלימות שבה להכות בכל.⁵⁹ כתנאי להפסקת אש מוחלטת דרשה התנועה המאוחדת התחלה של רפורמות חברתיות ומשפטיות, מאבק נגד הפארא-מיליטאריזם וביצוע מהלכים לבינאום הסכסוך. תביעה זו השתלבה באווירה הבינלאומית החדשה שהשתררה בשנות השמונים והתשעים. יותר ויותר גורמים, ובמקרה דנן הקהילה האירופית במיוחד, היו מוכנים להיחלץ ולסייע בהשגת שלום. מאמצי השלום גם השתלבו עם אינטרסים פנימיים של המדינה, שראתה בתביעות הגרילה לביזור הכוח הפוליטי ושינוי סדרי העדיפויות החברתיים-כלכליים, דרישות שתאמו את מגמתה להחלשת הבוסים המקומי והחזרות הגדולה, ולהפנות אנרגיות ומשאבים למאבק בתעשיית הסמים ההולכת ומתפשטת ובכלכלה הבלתי-חוקית ("בלתי פורמאלית" כמושגים מקומיים),

58. ה-EPL, או "הצבא הפופולארי לשחרור" — Ejercito Popular de Liberacion, היה תנועה קטנה שהוקמה ב-1967 על ידי קומוניסטים פורשי המפלגה, שמאסו בקו הסובייטי של תנועת האם. רוב חברי הארגון הצטרפו להפסקת האש של גיירה ב-1984. אחדים המשיכו להילחם תחת שם התנועה גם לאחר מכן, לאור כשלון תהליך השלום שגיירה יזם.

59. ספרו של מרקס, "ידיעה על חטיפה" נכתב בקונטקסט הזה של הוויכוח. בסופו של דבר הצליח פבלו אסקובר, ראש קרטל מדיין, לקבל הבטחה לביטול חוק ההסגרה תמורת מסגרתו שלו למשטר. ביוני 1991 הוא אכן הסגיר עצמו, נשפט ונכלא בכלא שבנה לעצמו בשם "הקתדרלה", כלא שאובטח על ידי אנשיו. כאשר ברח מן הכלא שנה לאחר מכן (יולי 1992) מחשש שיוסגר לארה"ב בשל המשך פעילותו הבלתי חוקית מן הכלא, החל אחריו מרדף בן יותר משנה. שמצאו לבסוף הוא אותר באחת משכונות מדיין בדצמבר 1993, שם נורה ונהרג. על הפרשה כולה, ראו: אילנה המרמן, "מבוא לתרגום העברי", בתוך: ידיעה על חטיפה, עמ' 7-12.

שאחוז המועסקים בה עמד כבר אז על 50% (כיום 60%) מכוח העבודה.⁶⁰ סבך השיקולים לחיוב התהליך הפוליטי ולשלילתו, הניב בסופו של יום מפת מוחלט. ממשלו של גבירה, כמו של כל קודמיו, נכשל. יתכן בשל עקשנות הגרילה, אך יתכן גם בשל החשש המתמיד בחוגי החברה הפוליטית, מהפיכת ה-UP לגוף פוליטי שלישי ('בלוק היסטורי') – מופע בלתי נסבל בתרבות הפוליטית הקולומביאנית, כפי שהסברנו לעיל. אין להבין את מסע הרציחות הנמשך של מועמדי הגרילה לתפקידים פוליטיים, אלא בחשש זה. הטרור הגרילרי הפחיד כפי הנראה פחות בחשבון ארוך הטווח. תיאוריית המלחמה בעצימות נמוכה אומרת שכל עוד מתקיימת רמה נסבלת של אלימות (an acceptable level of violence), או כל אחד משני הצדדים לפחות סבור שהאלימות עשויה לקדם את מטרותיו, בנייתן להתמיד בקונפליקט לאורך זמן.⁶¹ מבחינתה של האוליגרכיה הליברל-שמרנית של קולומביה, מרחץ הדמים היה כפי הנראה נסבל. נסבל גם כאשר החל ממריא לשיאים שלא נודעו עד ימים אלה של כ-10 הרוגים ביום. גם הגרילה, מסתבר, הבינה את כללי המשחק, ובמיוחד בכל הקשור לתפקיד המכריע של גוש פוליטי שלישי בשינוי רדיקלי של יחסי הכוחות במדינה. במובן זה נועד גל מעשי האיבה המוגבר להפוך את רמת האלימות לבלתי נסבלת ובכך לאלץ את המשטר לשוב להליך פוליטי, הגם שיוליד בסיכומו של דבר גוש שלישי. ובהמשך לכל הצרות התאחדו באפריל 1997 רוב הקבוצות הפארא-מיליטאריות הפזורות תחת מנהיגותו של קרלוס קסטניו (Castaño), יתום מאב שנפל חלל באחת מהתקפות הגרילה והפך מטורף, חדר נקמה, וסאדיסט במיוחד (נרצח באפריל 2004). מכאן ואילך 70%-80% ממעשי הרצח הפוליטיים במדינה, לפי הערכות שונות, בוצעו על ידי ארגון זה,⁶² ובמחירים חסרי תקדים בנפש.⁶³

60. Tarsicio Siabatto "Perspectiva de la economía campesina", En, Absalón Machado, **Problemas Agrarios Colombianos**. Bogotá, CEGA-Siglo XXI, 1986; Hugo López, **Ensayos sobre Economía**

Laboral Colombiana, Santa Fe de Bogotá: FONADE, Carlos Valencia Editores, 1996; Jaime Ramírez Guerrero, Capacitación laboral para el sector informal en Colombia, Documento de Trabajo, en: Programa InFocus sobre Conocimientos Teóricos y Prácticos y Empleabilidad: Economía informal, International Labor Organization, 2003, Veanse en: http://www.ilo.org/dyn/infoecon/iebrowse.page?p_lang=en&p_ieresource_id=278

Halliday, F. (2000). "Peace Processes in the Late Twentieth Century: A Mixed Record", .61 Michael Cox, Adrian Guelke and Fiona Stephen., (eds.), **A Farewell to Arms. From 'Long War' to Long Peace in Northern Ireland**, Manchester, UK: Manchester University Press, pp. 285.

62. לפי ויליאם אוילס, שיעורי הרצח הפוליטי המצטבר, אשר לו אחראים הגופים הפארא-מיליטרים עומד על 70%. בשנת 2000 לבדה עמד שיעורם על כ-79.2%. ראו בתוך:

Aviles, W.(2006). "Paramilitarism and Colombia's Low-Intensity Democracy", **Journal of Latin American Studies**, 38, pp. 6, 25.

לעומתו מייחס ונפריד טייט לפאראס 85% ממעשי הרצח הפוליטיים. ראו בתוך:

Tate, W. (2001). "Paramilitaries in Colombia", **The Brown Journal of World Affairs**, 8(1), pp.168.

תזווה מחודשת בתהליך השלום החלה מתקמת כאשר ארה"ב והאו"ם החלו ללחוץ על ממשלת קולומביה לשית ליבה לשאלת זכויות האדם. בראשית 1997 הגביל ממשל קלינטון את הסיוע הצבאי לקולומביה ולמדינות אחרות העוסקות במאבק בייצור הסמים (בעיקר פרו) ליחידות שלא פגעו בזכויות אדם. בנובמבר 1997 התקבל בקונגרס האמריקני תיקון Leahy (Leahy Amendment Action Alert), שהפך יוזמה נשיאותית וולונטרית זו לחוק מחייב.⁶⁴ באותה שנה פתח הנציב העליון לזכויות האדם של האו"ם משרד בכוגוטה (6 באפריל 1997) וב-26 באוקטובר הצביעו 10 מיליון קולומביאנים במשאל בלתי מחייב, בעד חידוש מידי של תהליך שלום עם הגרילה. במאי 1998 התקיימה בכוגוטה הפגנת ענק נוספת של אלפי אנשים ביוזמת "החזית החברתית הרחבה" (Frente Social Amplio) לרגל יום השנה להירצחם של שני אנשי האקדמיה ופעילי זכויות האדם בקריאה לעשות שלום. הייתה זו ההפגנה הגדולה ביותר שנראתה בכוגוטה מזה שנים רבות.⁶⁵ התביעה העממית, ההולכת וגוברת בהתמדה בכל המקומות ובכל הרמות והאמצעים, הפכה לנושא המרכזי של מערכת הבחירות לנשיאות שהתקיימו באותם ימים.

ואכן, הלחץ הציבורי עשה את שלו. ב-15 ביוני גילה מועמד השמרנים, אנדרס פסטרנה (בעצמו מחטופי ה-M-19 בעבר), שהוא שיגר שליח (לימים השליח העליון לשלום, ויקטור ריקרדו) לפגישה עם מנהיג ה-FARC, מנואל מרולנדה. ב-9 ביולי 1998, חודש לאחר היבחרו לנשיאות וחודש בטרם החל רשמית את תפקידו, עשה פסטרנה את הצעד הראשון כפי שהתחייב במערכת הבחירות, וטס לפגישה עם מנהיגי ה-FARC. כדי לקדם את התהליך נענתה הממשלה ב-8 באוקטובר 1998 לתביעת ה-FARC, ופינתה חמישה מחוזות מוניציפאליים בדרום למשך 90 יום והכריזה עליהם כעל "אזור נקי" (zona de despeje), שבאחד מאתריו אמורות היו

גרסה אחרת מייחסת 75% ממקרי הרצח לפאראס. ראו:

Brent Buxton, (2007). "The Multiple Motivation for the FARC and Prospects for Peace in Colombia", *Washington Report on the Hemisphere*, 27(17/18), Washington, pp. 1,3.

63. מחיר האלימות בקולומביה ראו בתוך:

Restrepo, I., et al, "Special Data Feature; The Severity of the Colombian Conflict: Cross-Country Datasets Versus New Micro-Data", *Journal of Peace Research*, 43(99), Tables II, p. 106; Figures 1-3, pp. 107-108; Table III, p. 109.

64. התיקון אומר בין השאר את הדברים הבאים:

Sec. 569 None of the funds made available by this Act [Foreign Operations Appropriations bill] may be provided to any unit of the security forces of a foreign country if the Secretary of State has credible evidence to believe such a unit has committed gross violations of human rights, unless the Secretary determines and reports to the Committees on Appropriations that the government of such country is taking steps to bring the responsible members of the security forces units to justice. Leahy Amendment Action Alert, <http://www.fas.org/asmp/campaigns/alerts/colombia.html>.

65. María del Rosario Saavedra, Mario Calderón y Elsa Alvarado, *Revista Cien días vistos por* Cinep, Núm. 60, Abril 2007.

להתקיים שיחות השלום. מחוזות אלה הכילו יחדיו 41,000 קמ"ר עם אוכלוסייה של כ-100,000 תושבים, שחיייהם וצרכיהם הופקדו במלואם בידי אנשי הגרילה. ב-7 בינואר 1999 נפתחו שיחות השלום באופן רשמי בסן ויסנטה. הנשיא הגיע לאירוע, התיישב ליד שולחן הדיונים ו... נותר לבדו. מרולדה לא הופיע. בהודעה שפרסם אחר כך טען מרולדה, כי שיקולי ביטחון מנעו ממנו להגיע למקום, וכי הוא לא התכוון בשום פנים לעלוב בנשיא. האירוע נדחה איפוא ביום אחד ונפתח רשמית ב-8 בינואר. כבר בסבב השיחות הראשון איים סגן מפקדו הצבאי של הארגון (כיום מפקדו הצבאי בפועל), חורחה בריסניו (Briseño),⁶⁶ לחטוף חברי פרלמנט כבני ערובה, אם הממשלה לא תקבל את דרישת הארגון לחילופי שבויים (אסירים). פסטרנה הגיב מיד באומרו, שאם האיום לא יוסר, ייפסק תהליך השלום באופן מיידי.

הגרילה, שלא התרגשה מן האיום, הפסיקה בעצמה את סבב השיחות מיד לאחר פתיחתו. בראיון לעיתונות הלאומית הכריז מרולדה כי "אנחנו רוצים לדבר נוכח העם. המפלגות הפוליטיות, קבוצות כוח שונות, החברה האזרחית וכל אלו המעוניינים במציאות פתרון פוליטי לקונפליקט, צריכים להיות נוכחים בדיאלוג".⁶⁷ פנייה של פסטרנה לגורמי אופוזיציה על מנת לבחון את דרכי שיתופם בתהליך השלום, ופעולה נחרצת נגד הפארא-מיליטארים ונגד קציני צבא שסייעו להם, לרבות הגנרל חיימה הומברטו אוסקטגי (Uscátegui – ק' מוטעמת), שהועמד למשפט צבאי – אקט נדיר ביותר בקולומביה, ונידון ל-40 חודשי מאסר בפועל,⁶⁸ הועילו במשהו. השיחות התחדשו ב-2 במאי תחת סדר יום משותף שהתגבש לתוכנית בת 12 סעיפים, שנקראה "האג'נדה המשותפת לשינוי לקראת קולומביה חדשה". סעיפים אלה כללו את כל הנושאים שניתן להעלות על הדעת באשר להבנייתו מחדש של קולומביה כמדינת כל אזרחיה, ובייצוב מעמדה הריבוני והראוי בזירה הבינלאומית. בתכנית דובר על התייצבות לצד פתרון פוליטי לסכסוך; על קידום זכויות האדם; על רפורמה אגררית מרחיקת לכת; על רפורמה משפטית ומאבק בשחיתות ובסמים; על רפורמות עמוקות במבנה הממשל הלאומי והמקומי, במערכת השירותים הציבוריים ובמוסדות התכנון הלאומי; על מאבק עד ניצחון בפארא-

66. חורחה בריסניו, ילד 1963, הידוע בכינויו 'מונו חוחוי' – Jojoy, הינו חולה סוכרת ומצבו מדרדר והולך על פי דיווחה של האחות הצמודה שטיפלה בו לאורך חמש השנים האחרונות וערקה מן התנועה.

67. *Semana*, Enero 18 de 1999.

68. אוסקטגי הואשם באחריות לטבח הדמים שארגן ה-AUC בתאריכים 12-15 ביולי 1997 בעיירה הקטנה Mapiripan שבדרום המדינה. במשך חמישה ימים התעללו באכזריות כ-100 אנשי הארגון ב-50 תושבי הכפר, ואחר כך טבחו בהם, כרתו את אבריהם והשליכום לנהר הסמוך, מבלי שהגנרל הנזכר, שהאירוע היה בשטח שיפוטו, וכל העובדות היו בידי עור יום קודם להגעת כנופיית הרצח למקום, לא כל שכן לאחר מכן, נקף אצבע כדי למנוע או להפסיק את מרחץ הדמים שהתחולל בעיירה. כל העדויות הצביעו על כך שאוסקטגי סייע לפארא-מיליטארים לבצע את זממם. ראו בתוך:

"Colombian general jailed for ignoring massacre", *BBC News*, February 13, 2001

Forero, J. "Colombia Massacre's Strange Fallout", *The New York Times*, November 29, 2008.

Tate, W. (2001). "Paramilitaries in Colombia", *The Brown Journal of World Affairs*, 8(1), pp.167.

מיליטריזם; ולאחרונה, על הסדרת מעמדה הבינלאומי של קולומביה והשתתותו על סדרת הסכמים, שיעצמו את מעמדה בזירה זו.⁶⁹ אין ספק ש"קולומביה חדשה" זו אמורה הייתה להיות, על פי מיטב חזונו של קמילו טורס, מדינה של צדק חברתי, שותפות פוליטית אזרחית רחבה וריבונות לאומית מלאה. כתנאי להפסקת אש מלאה דרשה הגרילה התקדמות משמעותית בשמונה סעיפים לפחות.

לגבי קולומביה של 1999, כפי שנוצרה מאז העצמאות והתקיימה עד אותה עת, מדובר היה ברפורמות מהפכניות. רפורמות, שבמדינות אחרות, דוגמת מקסיקו של 1910-1917, קובה של 1959, וניקרגואה של 1979, הושגו רק לאחר מהפכות רדיקליות ממושכות ועקובות מדם נגד ממסדים קריאולים, אוליגרכים או צבאיים. על כן קשה היה להבין כיצד יכולות היו הרפורמות שנכללו באג'נדה להגיע להבשלה מבלי שהמדינה הוכרעה קודם לכן בשדה הקרב כפי שארע במקסיקו, קובה וניקרגואה בשנים 1910, 1959 ו-1979 בהתאמה. במילים אחרות, בסדר היום של השיחות הייתה יומרה בלתי ניתנת להגשמה על בסיס רפורמיסטי בלבד, כנלמד עד לשעה זו מניסיון הפוליטי של מדינות אמל"ט. וכדי להקשות עוד על המציאות, התפטר שר ההגנה במחאה על הסדר השטח הנקי, וב-26 במאי הלכו בעקבותיו גם 50 קצינים בכירים של הצבא, ביניהם 18 גנרלים. ברי היה שהולך ונבע קרע בין הנשיאות לבין המערכת הפוליטית והצבאית הרחבה, נוכח השאיפות היומרות של השיחות. ספק רק אם קביעתו של שליח השלום הלאומי באותה עת, ויקטור ריקרדו, ש"מי שמנהיג את המדינה הוא הנשיא", שכנעה מי מן המתפטרים ותומכיהם בתוך הממסד הפוליטי והצבאי.⁷⁰ בין לבין החלו השיחות גם עם ELN, שזכו לתנאים דומים לאלה של עמיתיהם מן ה-FARC. כדי לקדם סיכויי פתרון הסכסוך נסע פסטרנה ב-2 בספטמבר 1999 לארה"ב וביקש סיוע של 7.5 מיליארד דולר לשיקום כלכלתה של קולומביה במסגרת "תכנית קולומביה", מהם 4.5 מיליארדים כסיוע צבאי. התכנית המוצעת דיברה על מודרניזציה של המשק החקלאי, לרבות רפורמה אגררית נרחבת והחלפת גידולי סמים בגידולים חקלאיים שווי ערך, וכן שלל תכניות תיקון חברתיות.

הקהילייה האירופית, ארגון האו"ם ומדינות אמל"ט היו מחוץ לדיאלוג השלום. אין זאת שגורמים אלה לא היו מוכנים לסייע יותר, דוגמת שליח האו"ם המיוחד לקולומביה, הדיפלומט הנורווגי יאן אגלנד (Egeland), שכיהן במקום בין השנים 1999-2002 (הוא היה גם האיש שתיווך בין הפלסטנינים של ערפאת לישראלים שעיצבו את הסכם אוסלו) וכבר הוכיח את כישורו בארגון מגעי שלום מניבים.⁷¹ לפלא הוא מדוע התעלם פסטרנה מלקחי הסיום המוצלח של הקונפליקט הצפון-אירי שהתרחש ממש לנגד עיניו חודשים ספורים בטרם נכנס לתפקידו,

69. "Agenda Común por el cambio hacia una Nueva Colombia", *Conciliation Resources* (CR), 1999. London, <http://www.c-r.org/our-work/accord/colombia/spanish/agenda-comun.php>
 70. *Actualidad Colombiana* 264 (Año X, Mayo 26 a Junio 9 de 1999), en: <http://www.actcol.iliblio.org/doc/264.html>.

71. יאיר הירשפלד, **אוסלו, נוסחה לשלום**, תל-אביב, מרכז רבין לחקר ישראל, עם עובד, 2000, עמ' 100.

שגם בו שיחק התווך הבינלאומי, במקרה זה של השופט והסנטור מיטצ'ל, תפקיד מכריע.⁷² אלא שנוסחת המו"מ לשלום שהתגבשה בקולומביה התיימרה לטפל בסכסוך בכלים מקומיים בלבד, כפי הנראה מאותם שיקולים הקשורים לחדשנות המסורתית של המערכת הפוליטית הקולומביאנית מכל שינוי שעשוי להחליש את שליטתה. במובן זה ברי שגם מאמציו של פסטרנה לא יכולים היו להגיע למעשה לשום מקום.

מנקודת המבט של שנת 2000 אפשר היה לאמץ אופטימיות מסוימת. מעורבותה, ולו הצנועה, של הקהילה הבינלאומית, הבטיחו אוריה מתאימה להתקדמות לקראת פתרון חיובי של הסכסוך. בינואר הוכרו 20 ימי הפסקת אש; בפברואר יצאו שלושה אנשי FARC לסקנדינביה ולמערב אירופה (שוויץ, איטליה, ספרד וצרפת) בסיועו של שליח מזכיר האו"ם אגלנד, והקהילה האירופית, כדי ללמוד על הכלכלות המשולבות של מדינות האזור, לעמוד על ההתפתחויות הכלליות בעולם המשתנה ועל ציפיות הקהילה הבינלאומית. הממשלה מצידה יצאה בהודעה שהפארא-מיליטארים לא ייחשבו גורם פוליטי (או "שחקנים פוליטיים" על פי ההגדרה הרשמית), לא יתקיים איתם כל דיאלוג אלא דרישה שיתפרקו לגמרי מהנשק. בין לבין הודיע קרלוס קסטניו, מנהיג ה-AUC, בשידור טלוויזיה מן ה-1 במארס, שהוא מאושר מתהליך השלום. מייסד American Online, ג'יימס קימסי (Kimsey) נסע לפגישה עם מרולנדה כדי ללמדו על ההתפתחויות בכלכלה העולמית והשינויים הטכנולוגיים המתרחשים בה. כך עשו ב-17 במארס אנשי עסקים חשובים ("אנשי הקקאו" – los cacaos). באפריל הוזמן הציבור לפגישה פתוחה עם מנהיגי ה-FARC בלוס פוסוס, עיירת השיחות. אזרחים שהגיעו למקום תבעו מן הגרילה במפגיע לחדול לירות באנשים או לחטפם (דבר שנמשך כל העת במקביל לשיחות), ולכבד את החוק ההומניטארי הבינלאומי. ביוני נפגשו 20 דיפלומטים מאירופה, קנדה, יפן והאו"ם עם פונקציונרים קולומביאנים ואנשי FARC בסן וינסנטה דל קגואן (Caguán) לשיחות בנות יומיים על תחליפים לייצור הסמים, וב-30 באוגוסט הגיע קלינטון לביקור בן יום בקולומביה כדי לחזק את התהליך כולו. הנשיא הגיע בפעם המי יודע כמה לסבב שיחות נוסף בלוס פוזוס, אך השיחות לא המריאו. גם שנת 2001 חלפה ללא התקדמות. בפברואר 2002 נאלץ איפוא פסטרנה להודות בכישלון השיחות. היבחרו של אלוורו אוריבה (Uribe) לנשיאות הבאה (2002-2006) וזו שלאחריה (2006-2010), לאחר תיקון מתאים בחוקה), בלמה סופית את תהליך השלום השברירי שהתקיים מאז ראשית שנות השבעים ללא תוצאות.

72. בצפון אירלנד תיווך בין הצדדים השופט העליון לשעבר והסנטור ג'ורג' מיטצ'ל, שהצליח להביא את הסכסוך הממושך בין הפרוטסטנטים לקתולים למשאל העם המכריע של אפריל 1998, אשר אישר את ההסדר שמיטצ'ל טווה. ראו:

Wilson, A. J. (2000). "The Ulster Unionist Party and the U.S. Role in the Northern Ireland Peace Process 1994-2000", *Policy Studies Journal*, 28(4), pp. 858-874.

הגורמים לכישלון השיחות

בניתוח מערכת רחב יותר ניתן לזהות לפחות חמש סיבות עקרוניות לכישלון ארוך הטווח של תהליך השלום הקולומביאני: האחת, היעדר תכנית אב מוסכמת מראש לסיום הסכסוך, תכנית ששני הצדדים סמכו עליה את ידם עוד בטרם החלו המגעים הרשמיים הגלויים; השנייה, היעדר הסכמה בחברה הפוליטית (בקולומביה נכללות בקטגוריה זו המערכת המפלגתית, המערכת הפרלמנטארית, ובמידה מסוימת גם המערכת הצבאית), להרשות שינויים כה עמוקים במבנה הפוליטי והמשקי של המדינה כפי שהגריילרוס דרשו;⁷³ השלישית, היעדרה של קהילייה פוליטית בינלאומית תומכת ומגויסת לפתרון הסכסוך (או במילים אחרות – היעדר רמה כלשהי של בינאום הסכסוך); הרביעית, הניסיון לקיים משא ומתן ישיר בלא שימוש במתווך חיצוני מקובל על שני הצדדים, שעשוי היה להקל רבות על ניהול הדיאלוג;⁷⁴ החמישית, התעקשות הצדדים על המשך הפעולות הצבאיות החד-צדדיות תוך כדי קיום המו"מ. המדינה עשתה זאת בפשיטות על אזורי גידול הסמים וריסוסי שדות הקוקה, והגרילה עשתה זאת בפעולות טרור רצחניות שנמשכו ללא הפוגה במקביל לשיחות. לכאן אפשר לחבר את היעדר ההכרעה הממשלתית ביחס לפירוק נשקם של הפארא-מיליטארים, שקברו בשנות השמונים המאוחרות ובשנות התשעים המוקדמות את ה-UP והחזירו את הגריילרוס ליערות. עמדה חד-משמעית בדבר פירוק הנשק הייתה מבטאת גם עמדה חד-משמעית ביחס למשמעת המוחלטת שהמערכת הפוליטית והצבאית הייתה אמורה לקיים מול הממשלה.⁷⁵ להלן ננתח נקודות אלה בעיקר מנקודת המבט של מסע השלום של פסטרנה.

אשר לנימוק הראשון, טען אוריבה, ובצדק, שהחלטה להיכנס למו"מ עם הגרילה היה מהלך שנולד במערכת הבחירות של 1998 ולא הליך שהוכן מראש, עובד כהלכה, ואומץ כאידיאולוגיה רשמית של פסטרנה במערכת בחירות זו. על כן משהחל התהליך, ידע הממשל מה יהיה צעדו הראשון, אולם תבניתו הכוללת של הפתרון לסכסוך כלל לא הייתה ברורה לו. אם נתרגם זאת לשפת המו"מ, פסטרנה לא תכנן דבר בקשר לאופי הדיאלוג שיקיים עם הגרילה. הוא לא ידע מה יהיו קווי הפתיחה המתאימים לו בדיון, מה יהיו קווי העצירה שלו ומה יהיה מרחב הגמישות שיבקש לעצמו במו"מ. לפסטרנה לא היה הסיפק לעצב מבעוד יום, יחד עם הגרילה, את קווי המתאר המוסכמים של תכנית השלום, לאורם יכול היה לדעת מלכתחילה אם

73. על מרכזיותו של הצבא בשיח הפוליטי עם הגרילה, ראו בתוך:

Nazih, R. (1997). "The Political Economy of Violence: The War System in Colombia", **Journal of Interamerican Studies and World Affairs**, 39(2), pp. 50.

74. Reynolds, A. (1999). "A Constitutional Pied Piper: The Northern Irish Good Friday Agreement", **Political Science Quarterly**, 114(4), pp. 613-637.

75. כבר בשלהי שנות השמונים זיהו כמה חוקרים שללא ויתורים משמעותיים לגרילה, הנתמכים על ידי המערכת הפוליטית והצבאית, לא ניתן להתקדם לשום מקום בדיאלוגים לשלום. הפסקות אש וחנינות אין בהן כדי לקדם תהליך של שלום. ראו:

Chernick, M.W. (1988). "Negotiated Settlement to Armed Conflict: Lessons from the Colombian Peace Process", **Journal of Inter American Studies and World Affairs**, 30(4), pp. 61-82.

יש למו"מ סיכוי כלשהו, ואם יתקיים, כיצד ובאילו מימדים יתקוף אותו, תוך שהוא מכין, בהתאמה, את המערכת הפוליטית עליה הופקד. ההליכה הפזיזה של פסטרנה למו"מ, עוד בטרם החל לכהן רשמית כנשיא, עשתה אמנם רושם רב, אך היא הייתה תחליף בלתי מוצלח לתהליך איטי יותר, אינפרה (תת)-פוליטי, שהיה עליו לקיים בטרם יעשה את צעדו הגלוי הראשון (ויתבזה בהמתנה למרולנדה, שישהה במכוון את הגעתו לפסגה).

במערכת הבחירות שלו לנשיאות בשנת 2000, הכריז הנשיא המקסיקני ויסנטה פוקס (Fox), "תנו לי רבע שעה ואני מסיים את הקונפליקט האלים בחבל צ'יאפס" (קונפליקט גרילרי-אתני בלתי אלים בעיקרו אך חמוש ומעיק מבחינה סמלית, שפרץ ב-1 בינואר 1994 בחבל).⁷⁶ אולם, משהחל במגעים לסיום הסכסוך עם כניסתו לתפקידו בדצמבר אותה שנה, עבד פוקס בשיתוף פעולה הדוק עם הקונגרס והמפלגות הפוליטיות הגדולות, ויצר תבנית פתרון שתורגמה ל"חוק זכויות ותרבות אינדיאנית" (Ley de Derechos y Cultura Indígena). החוק הגדיר את מקסיקו מחדש (לשביעות רצונם החלקית של האינדיאנים המורדים, שרצו מניפת זכויות רחבה יותר, לרבות בתחום הטריטוריאלי), כמדינה רב-אתנית ורב-תרבותית. או אז הפך המו"מ לסיום הסכסוך למהלך של אישור החוק, מהלך שהתנהל כולו דרך הקונגרס ומפלגותיו ולא דרך המערכת הנשיאותית. שיאו של התהליך היה ב-28 מאי 2001. באותו בוקר נכנסו 22 מנהיגי המורדים לבניין הקונגרס, כשהם חבושים כובעי גרב, ליום דיונים ארוך בהצעת החוק, אשר אושר סופית ב-25 באפריל.⁷⁷ בצפון אירלנד ובדרום אפריקה – שני קונפליקטים קשים לא פחות מזה של קולומביה, החלו שיחות השלום הגלויות בין הצדדים רק לאחר שהמערכות הפוליטיות של כל הצדדים נתנו את הסכמתן לתבנית הפתרון (שבמידה רבה נכפה עליהן על ידי גורמים חיצוניים למערכת – אנגליה ואירלנד החופשית מכאן, והעולם החופשי בהנהגת האו"ם מכאן). שני סכסוכים אלה מצביעים אף הם על חשיבותה של תכנית שלום כללית מוסכמת מראש, כתנאי להצלחת המגעים.⁷⁸

Cesar Gonzalez-Calero, "Fox promete estudiar las demandas del líder zapatista para .76 pacificar Chiapas", *El Mundo*, Dec. 4, 2000.

.77 החוק היה למעשה תיקון חוקתי של סעיפים 1, 2, 4, 18 ו-115 של החוקה הלאומית, שאישרו את היותה של מקסיקו מדינה רב-אתנית ורב-תרבותית. ראו:

El dictamen del Congreso de la Unión para una reforma los artículos 1º, 2º, 4º, 18 y 115 de la Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos, el día 25 de abril del 2001 (Ley Indígena), Véase el debate y sus resultados en: *La Jornada*, 26 de Abril de 2001; *Ciro Perez Silva y David Aponte*, "EZLN Y CNI Hablarán casi tres horas en tribuna", *La Jornada*, 28 De Marzo, 2001.

McGarry, J. (1998). "Political Settlements in Northern Ireland and South Africa", *Political Studies*, 46(5), pp. 853-870.

דרום אפריקה, 1990: בדרך לחופש, הטלוויזיה הישראלית, הערוץ הראשון; אלון ליאל, **צדק שחור: המהפך הדרום-אפריקני**, תל-אביב, הקיבוץ המאוחד, 1999; **נלטון מנדלה, לוחם חירות: אוטוביוגרפיה של נלטון מנדלה** (עברית: עמנואל לוטם), ירושלים, כתר, 1996; בנימין נויברגר, **צמיחת המדינות החדשות באפריקה: דמוקרטיה, דמוקרטיזציה ודה-דמוקרטיזציה באפריקה**, רמת אביב, האוניברסיטה הפתוחה, תשס"ג (2003), יח' 8, 10, 11.

המהירות שבה ניגש פסטרנה לניהול המו"מ, מנעה ממנו השגת יעד אפרירי חשוב לא פחות, והוא גיוס המערכת הפוליטית לתהליך השלום וקבלת הסכמתה הן לתהליך והן לויתורים העתידיים שקולומביה הרשמית תאלץ לבצע בשם השלום. ויתורים והסדרים אלה היו אמורים להיכלל מן הסתם בסדרה של חוקים שחקיקתם והסדרתם נתונה ממילא לרשות המחוקקת, המייצגת את המפלגות הפוליטיות הגדולות. לפיכך, אין ספק, שאם המערכת הפוליטית הייתה מוכנסת לסוד כוונותיו של פסטרנה, היה הנשיא מזהה ביתר בהירות את קווי האדומים, ומכאן גם את מגבלות כוחו. אלה היו מונעים ממנו לתת את ידו לגחמות הגרילה הן באשר לניהול המו"מ (לרבות פינוי השטחים הנרחב שביצע והפקרת אוכלוסיה אזרחית גדולה לניהול הגרילה), הן באשר לניהול האש והחטיפות במהלך השיחות וההשתלטות של הגרילה על לוח הזמנים של המו"מ, והן ביחס ליעדים היומריים שהגרילה ניסתה לכפות על המדינה במסגרת תוכנית 12 הנקודות. המקרים של מקסיקו וצפון אירלנד מראים שבשום מקום לא השיגו המורדים את כל מטרותיהם, אלא אולצו להתפשר על פחות מכך. בדרום אפריקה השיג הקונגרס הלאומי האפריקני (ANC) את כל מטרותיו שהוגדרו מאז ומתמיד בנוסח מתון, כאשר דרש את השבת דרום אפריקה לכלל תושביה – לבנים ושחורים כאחד. היה זה ניסוח שאפשר היה לאמצו במלואו משום שלא תבע, כפי שדרש הקונגרס הפאן אפריקני היריב (PAC), מדינת דרום אפריקה לשחורים בלבד. במקרה שלפנינו, ברי שהגרילה חתרה לזכות במרחב תמרון פוליטי, שיאפשר לה למצב את עצמה לאחר שוך הסכסוך כגוש פוליטי שלישי. במובן זה עמדה בפני פסטרנה משימת שכנוע קשה ביותר, אם ביקש לצרף אליו את המערכת הפוליטית הקולומביאנית. יתכן שפסטרנה, שבא מתוך המערכת הזו והכיר את שמרנותה לפני ולפנים, החליט לעקפה בסיוע החברה האזרחית התומכת במהלכיו, ולכפות עליה את הכרעות השלום מבחוץ.

מסיום סכסוכים שונים בעצימות נמוכה ניתן ללמוד, שכל עוד אין הצדדים מבנאמים את הקונפליקט או שהבינאום נכפה עליהם בדרך זו או אחרת, הוא עשוי להימשך ללא סיום נראה לעין (בתנאי כמובן שלגורם הדומיננטי בסכסוך אין יכולת למגר את הגורם החלש בו בכוח הנשק בלבד). במילים אחרות, לצדדים המעורבים בסכסוך אלים רב שנים, שבמהלכן הוכח שאין דרך להתמודד עמו אלא במשא ומתן, יש קושי גדול לאסוף את האנרגיות הדרושות לשם כך מבפנים. משחקים כאן תפקיד הן משקעי העבר, והן, ובעיקר, היעדר נכונות להתחייב מראש על קווי מתאר אפשריים של פתרון הקונפליקט. לא מדובר כאן במהלך קל לעיכול. גיוס המערכות הפוליטיות בשני צידי המתרס לשינוי עמדות והליכה למו"מ מחייב מצד של עמימות, שמא תתקשינה המערכות הללו – בדרך כלל מערכות מורכבות מאד מבחינה פוליטית, להתגייס לתמיכה במהלך. מצב עמימות מכשיל מצידו ניסיון לעצב תכנית אב כתובה ופומבית לפתרון, שבה ויתורי הצדדים ברורים.⁷⁹

⁷⁹ זהו ללא ספק הלקח מן המקרה הצפון-אירי. ראו בתוך:

Cox, M. (2000) 'Northern Ireland after the Cold War'. In M. Cox, A. Guelke and F. Stephen, eds, *A Farewell to Arms? From 'Long War' to Long Peace in Northern Ireland*. Manchester: Manchester University Press, pp. 249-251.

בכל שנותיו של הסכסוך המתקיים באזורנו, לא ישראל ולא הפלסטינים שרטטו אי פעם טיוטה לפתרון הסכסוך והגישו אותה לצד השני.⁸⁰ עד כה כל התכניות הגיעו מבחוץ. תחילה הציע רוג'רס שתי תכניות (1969, 1970), אחר כך הציע רייגן תכנית (1982), בהמשך הציע ממשל קלינטון תכנית שלום (2000), בהמשך הציעו הסעודים תכנית (2002), ולבסוף עשה גם ממשל בוש ניסיון משלו (2003).⁸¹ לצידן הוצעו תכניות מצד גורמים חוץ פוליטיים, דוגמת תכנית ג'נבה (2003) או הסכם אילון-נוסייבה ("המפקד הלאומי", יולי 2002).⁸² הצדדים עצמם לא יזמו דבר מעולם, לבד ממצבים קיצוניים של אלימות קשה וקורבנות רבים, שאילצו אותם להציע הסדרי ביניים לזמן מוגבל.⁸³ וכך, לבד מהצהרות בלתי מחייבות כאלה או אחרות שהצביעו על קווי מתאר לפתרון (למשל הצהרת ג'נבה של ערפאת מדצמבר 1988, הסכם אוסלו, הסכמות רבין עם הסורים ביחס לקו המים בכנרת מראשית שנות התשעים, טיוטות חסויות של ברק בוועידת קמפ דייוויד השנייה והצהרות שונות שיצאו משיבות הוועידה בטאבה בראשית 2001 או מפי אולמרט וציפי לבני), לא הונחו יסודות של ממש לעיצוב תכנית שלום כללית מנוסחת על ידי הצדדים ומוסכמת עליהם.⁸⁴ ובכל זאת, למרות הסרבנות העיקשת שלא לנסח טיוטת תכנית שלום, נוצרה בישראל הכרה בקיומו של העם הפלסטיני, הכנה בדבר הצורך שלו במדינה ובעובדה שלא ניתן עוד למנוע זאת. קולומביה דמתה ועודנה דומה לישראל בהיעדר היכולת להציע תכנית שלום משמעותית משלה לגרילה. אך בניגוד לישראל, קולומביה חסרה סביבה בינלאומית תומכת פתרון. חולשה זו, יחד עם היעדר גורם מתווך חיצוני מוסכם על הצדדים – יתכן מן הקהילה האירופית ואולי אף הליטני-אמריקנית עצמה – היקשה על המתדיינים, אם לא מנע מהם עד כה, בניגוד למתרחש בישראל, התקדמות משמעותית לקראת הסדר.

80. בני מוריס, **קרבנות: תולדות הסכסוך היהודי-ערבי, 1881-2001**, תל-אביב, עם עובד, 2003, עמ' 643-644; גלעד שר, **במרחק נגיעה: המשא ומתן לשלום 1999-2001**, תל-אביב, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 2001, עמ' 131.

81. אברהם בן-צבי, **"מורשת קלינטון במזרח התיכון בפרספקטיבה היסטורית: סיכום ראשוני"**, עדכן אסטרטגי, 3(14): 14-20, 2000; מפת הדרכים בתוך: <http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=25>; התכנית הסעודית בתוך: <http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=92>; משה צוקרמן, **"ישראל ומיתוס השלום"**, מטען: **לחשיבה ולפעולה**, תל-אביב (1999): 9-12; שון פין, "התיאוריה של יחסים בינלאומיים והסיכויים לשלום במזרח התיכון", **נתיב**, 14(84): 23-27, 2002; מקס זינגר, "תהליך השלום של ישראל: ניסיון להלך על רגל אחת", **נתיב**, 3(56) (1997): 50-55.

82. יוסי ביילין, **מהחולה עד ג'נבה**, תל-אביב, משכל, 2004; סרי נוסייבה ומרק הלר, **כלי תופים וחוצרות: הסדר לסכסוך הישראלי-פלסטיני** (מאנגלית: דפנה עמית), ירושלים, שוקן, תשנ"ב (1991); הנוסח המלא של תכנית אילון-נוסייבה מובא בתוך: <http://www.heskem.org.il/heskem.asp?id=8>.

83. יוסי ביילין הגדיר את תחושת האין-אונים הזו, במיוחד בשמאל, מחייב השלום, "יונה פצועה". ראו: יוסי ביילין, **מדרוך ליונה פצועה**, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 2001, עמ' 9, 263.

84. רון פונדק, **מאוסלו ועד טאבה – תהליך שובש**, האוניברסיטה העברית, מכון דיווידס ליחסים בינלאומיים, ירושלים, 2001.*

אשר לפארא-מיליטארים, כל עוד התקיימו השיחות והאנטי-גרילה לא פורקה מנשקה, יכלה הגרילה להניח, ובצדק, שהמדינה שומרת לה זרוע פעולה ארוכה בעודה מכריזה שהיא מניחה, לפחות בעת השיחות, את נשקה. פסטרנה, כפי שלא הכין כראות את השיחות עם הגרילה, לא נטל לעצמו את הזמן לעצב את הגישה המתאימה לאנטי-גרילה. לפיכך, בעוד האחרונה מודרת מן השיחות בלחץ הגרילה, ונוקטת טרור ואלימות כתמיד כנגד הגרילה ותומכיה, לא יכלה גם הגרילה להניח את נשקה. באופן זה נמשך מעגל האלימות (the vicious circle) במקביל לשיחות, ולצידו, מעגל החשדנות של הגרילה, שמנע ממנה להתמסר כל כולה לשלום או להאמין בסיכוייו. בגורם זה בלבד די היה כדי להכשיל את השיחות, כפי שלימדנו הטרור הפלסטיני לאחר אוסלו ולאחר ועידת קמפ דייוויד השנייה. גורם זה היה תנאי קשיח בשיחות השלום של האירים, הדרום אפריקנים והמקסיקנים. ואכן, שם עלו השיחות יפה והקונפליקטים נפתרו.

מה שהתברר עוד בהקשר הקולומביאני, ומתברר שוב ושוב בסביבות קונפליקט אחרות הוא, שהחברה האזרחית יכולה בתנאים מסוימים לדחוף את המדינה לקיום תהליך שלום, אך אין היא מסוגלת להשפיע כמעט במאום על המשכו ועל נתיבו, מרגע שהוצת.⁸⁵ בכך מסוגלת לעסוק אך ורק החברה הפוליטית. חברה זו, בהיותה גוף מגובש יותר, בעל פרקטיקות של פעולה ממוסדת, סדר יום ומנגנוני ביצוע, רק היא מסוגלת להוציא אל הפועל את המהלכים המורכבים שכל משא ומתן לשלום, בתנאים של סכסוך ממושך. כל אלה כלים שאינם בידיה של החברה האזרחית. זו חסרה את הקוהזיה הנדרשת, את אורך הנשימה ההכרחי, את המנגנונים ואת הסמכות לדון ולאשר הסכמים על כל המתחייב מכך.⁸⁶ במובן זה טעה פסטרנה בכך שיצא למסע מעין פרטי, כשהוא נישא על גל התמיכה הציבורי, מבלי שהצליח לתרגם גל זה לעוצמה ולסמכות פוליטיות, שהיו הכרחיות מעצם הדיאלוג ומיעדיו הסופיים. הניסיון לדלג מעל למשוכת הממסד הפוליטי ולעבוד ישירות עם החברה האזרחית, בדומה למה שניסה ברק לעשות בוועידת קמפ דייוויד השנייה, היה מהלך בלתי אפשרי מלכתחילה, בוודאי לא בחברה דמוקרטית. שאלה אחרת היא מה דוחף את החברה האזרחית, הכוללת גם ארגונים כנסייתיים, לעסוק באופן כה נחרץ בנושא. נדמה שהסיבות לכמיהה האזרחית לשלום נעוצות במספר נימוקים כבדי משקל: חשיפת הסקטור האזרחי, העירוני והכפרי כאחד, לטרור חסר אבחנה מכל הצדדים, הכולל בין השאר חטיפות של בני ערובה, שגרת חיים נטועה בפחד ובאזורים רבים גם מופקרת לחלוטין לשליטת הגרילה;⁸⁷ התנאים שטרור זה מייצר לגידולו של הפשע המאורגן המטיל

Dixon, P. (1997). "Paths to Peace in Northern Ireland I": Civil Society and Consociational Approaches, *Democratization*, 4(2), pp. 1-27.

Boudon, L. (1996). "Guerillas and the State: The Role of the State in the Colombian Peace Process", *Journal of Latin American Studies*, 28(2): 279-297.

87. בידי ה-FARC לברו כ-700 חטופים ושבוים כיום. בנוסף מחזיק הארגון כפי הנראה כ-217 חטופים מוונצואלה. לפי אחת הגרסאות 62 מבין הקולומביאנים המוחזקים על ידי ה-FARC הם חטופים. ראו:

Murphy, H. "Colombians Protest Decades of Violence", *The Windsor Star*, Ontario, Nov. 29, 2008.

חיתתו ואימתו על הציבור; השכול ההולך ומתרחב בציבור והשפעת אמהות ונשות החיילים והשוטרים שנפלו בשבי הגרילה ואין פורע; לחצן של אמהות לילדים שנחטפו על ידי הגרילה, או שגויסו על ידה ללא ידיעת משפחותיהם;⁸⁸ הבושה שחשים אזרחים מן השורה במדינתם חסרת היוקרה והנלעגת בעיני העולם; הדאגה מן השבר הפנימי האנדמי שיוצר נגעים מושרשים כגון כלכלה בלתי פורמאלית עצומה, חולשה נורמטיבית-ציבורית, תופעות של עוני כפרי ועירוני עמוק, ניוולות חברתית וניכור קשה של מיליוני אזרחים; הפגיעה בפעילות הכלכלית והסוציאלית הסדירה כתוצאה מהפניית משאבים רבים מדי לצורכי ביטחון; עומס פליטי המלחמה בשולי הערים הגדולות; עמדת הכנסייה, הרואה חובה לעצמה, במיוחד מאז שאימצה לעצמה קו פעולה סוציאלי-רדיקלי באמצע שנות השישים, להתערב בחברה ולסייע לכל הסובלים בה מנגעים חברתיים ופוליטיים; והפגיעה הקשה בזכויות האדם הן מצד הגרילה והן מצד המדינה, שמדאיגה ארגונים לא ממשלתיים מקומיים ובינלאומיים רבים שזה תחום עיסוקם ומחויבותם.

האם קיים אופק פוליטי לסכסוך?

בעוד הפארא-מיליטארים הולכים ומתפרקים במהירות מנשקם על פי הסכם עם המדינה משנת 2003, לא ניכר שינוי בעוצמת הגרילה, הממשיכה להיות אטרקטיבית עבור אלפי צעירים, לרבות 7,400 ילדים ובני נוער עד גיל 18 בפארק בלבד (25% מכוחה הלוחם של התנועה –

de Córdoba, J. "News in Depth: Chavez Lets Colombian Rebels Wield Power Inside Venezuela. Guerrillas' Presence Could Hamper Efforts to Battle Drug Trade That Feeds the Violence", **Wall Street Journal**, Brussels, Nov. 26, 2008, p. 16.

O'Grady, M.A. "The Americas: Uribe vs. the Drug Thugs", **The Wall Street Journal**, New York, Oct. 13, 2006, pp. 13.

88. בפרו חיסלה עמדת האמהות את כוח ארגון הגרילה הרצחני, הסנדרו לומינוסו (הנתיב הזוהר 1970-1992) שנהג לגייס לשורותיו בדרכי שכנוע, ולאחר זמן גם בכוח, ילדים אינדיאנים. תחילה שיתפו אמהות פעולה עם הנוהג הזה. אולם, כאשר החלה התנועה לנקוט טרור פנימי ולחייב אמהות לשלוח את ילדיהן לתנועה, תוך איומים בפגיעה בנפש אם הדבר לא יתרחש, פנו האמהות להתנגדות. רבות נטשו את כפריהן ועברו לערים הסמוכות או ירדו מזרחה לאזורים הנידחים של מוצא האמזונס. אחרות הסתירו את הילדים במקומות שונים ומנעו את גיוסם. התנועה שחששה מהתמעטות כוחה ביצעה כמה מסעי נקמה במשפחות, שבתוכם בלט הטבח בקהילת האשנניקס ב-1991. בסופו של המאבק ניצחו האמהות שהצטרפו לתנועת הרונדאס, תנועה של ארגוני הגנה עצמית בקהילות שמנעה בנשק את כניסת אנשי סנדרו ליישובים וחיפת ילדים וצעירים לשורותיהם. ראו בתוך:

Nelson Manrique, "The War for the Central Sierra", in: Steve J. Stern (ed.), **Shining and Other Paths: War and Society in Peru, 1980-1995**, Duke University Press, 1998, pp. 213-217; Ponciano del Pino H., "Family, Culture, and "Revolution": Everyday Life with Sendero Luminoso", *Ibid.*, pp. 178-184; David Scott Palmer, "The Sendero Luminoso Rebellion in Rural Peru", in: George Fauriol (ed.), **Latin American Insurgencies**, Washington, Georgetown University, 1985, pp. 67-96.

נתוני 2003), אשר רובם הצטרפו אליה ואל תנועת ה-ELN, מיוזמתם.⁸⁹ קולומביה, כפי שהיא נראית היום, לא תוכל להגשים את חלומותיו של הנשיא אוריבה, המוצגים במניפסט 100 הנקודות שלו מ-2002. מניפסט זה מדבר על קולומביה יפה, שוכנת בבטחה תחת גפנה ותאנתה, שופעת ונקייה מכלכלת סמים ושוק בלתי פורמלי, שוויונית, צודקת וסובלנית מבחינה פוליטית. כל עוד קיימים בה מחוזות עוני והזנחה עירוניים נרחבים; כל עוד אין בכוחה לשלוט בכפר ולקדם בו משמעותית את "תכנית קולומביה" לשיקומו החברתי והכלכלי, לרבות החלפת גידוליו הנרקוטיים בגידולים חליפיים מניבים; כל עוד אין בכוחה להציע לאחרון האזרחים סל שירותים מניח את הדעת, תעסוקה הולמת ובטחון אישי; וכל עוד לא מתבצעת בה דמוקרטיזציה עמוקה של המערכת הפוליטית, שבין שאר הדברים החשובים שתשיג, תפרק את התיקו הפוליטי המלאכותי ומעורר המדנים שהוטל כצל כבד על המדינה, והמתקיים כתמיד למרות כל צעדי הליברליזציה, תמשיך קולומביה לסבול מתנאים תומכי גרילה.⁹⁰

ואשר לסכסוך עצמו, כל עוד ייכשל הנשיא מלהציע לגרילה טיוטת תכנית שלום מוסכמת על המערכות הפוליטיות שלו ושלח, תכנית שתאמץ לפחות חלק מתביעות הגרילה, כפי שנוסחו בתכנית 12 הנקודות (לרבות ליברליזציה ודמוקרטיזציה של המערכת הפוליטית בכללה ונכונות לרפורמיזם חברתי-כלכלי עמוק); כל עוד תתקש קולומביה לנהל את הסכסוך מבלי להיעזר בגורמי תווך בינלאומיים; כל עוד תיכשל המדינה בשכנוע הגרילה שאין לקיים משא ומתן

89. בשנת 2003 (ולפי מקור אחר עדיין גם בשנת 2005) שירתו בשתי גרילות השמאל וב-11,000 ילדים מתחת לגיל 18, שהיו כ-26% מן הכוח הלוחם של שלוש התנועות הללו. 7,400 מהם היו חברי ה-FARC בלבד. בין לבין התפרקו הפארא-מיליטארים כמעט כליל. מבין 40,026 הגרילרוס שהניחו את נשקם עד יולי 2006 ובחרו בתנינה ובחזרה מאורגנת ומונחית לחיים האזרחיים (בתוכם 1,500 ילדים ובני נוער), הרוב הכמעט מוחלט היו אנשי AUC ומיעוטם אנשי תנועות הגרילה של השמאל, אשר עושים מאמצים גדולים כדי למנוע זליגת אנשים משורותיהם, בדרך כלל באמצעים אלימים. ראו:

"Colombia to Destroy Confiscated Weapons of Paramilitary Groups", Xinhua News Agency, Woodside, Oct. 7, 2006; Guarino Calcedo, "Desmovilizados muertos llegan a 236", El **Diario de La Prensa**, New York, Jul. 8, 2006, Vol. 39, Issue 1318572, p. 13; "The Americas: The Children's Stories; Colombia", **The Economist**, London, Sep. 20, 2003, Vol. 368, Issue 8342, p. 66; Rudy Baergen et. al., "Reformed Guerrilla in Colombia: From Violence to Peace", **Human Quest**, Kansas City, May/June. 2003, Vol. 27, Issue 3, p. 8.

המצאותם של ילדים מגיל 8 ואילך בתנועות גרילה וטרור שונות הנה מן המפורסמות במקומות רבים בעולם. ראו:

Jo Becker, "Child Soldiers: Changing a Culture of Violence", **Human Rights**, Chicago, Winter 2005, Vol. 32, Issue 1, p. 16.

90. לגרילה, הנמצאת כיום בשפל חסר תקדים מבחינה ציבורית (1% מן הציבור תומך בה), יש עדיין כוח משיכה רב. כוחה בהענקת משמעות לחייהם של עשרות אלפי אנשים (ה-FARC לברו מקיים כ-60,000 איש), שהמדינה נטשה אותם חברתית, כלכלית ופוליטית, והם מוצאים בגרילה מרחב של משמעות קיומית אידיאליסטית, של ערך עצמי, של קיום בכבוד, רחוק מן הניווילות המלווה את חייהם של מיליוני בני אדם במדינה, ושל תחושת שליחות היסטורית-לאומית הנשענת על חזון של קולומביה צודקת ושווה באמת לכל אזרחיה.

תחת אש (מה שמסתמן עתה כאפשרות לנוכח התפרקות הפארא-מיליטאריזם בעידוד המדינה), יתקשה הנשיא לקדם את התהליך. ומשום שתנאים אלה אינם נראים כיום בבירור, ברי שקולומביה נותרה במצב של "הכל מפסידים". מפסידה החברה האזרחית הקולומביאנית הענייה כרונית, שרבים מבניה עוסקים בגידול, בזיקוק ובסחר סמים כדי להתקיים, ומעדיפים חיי גרילה על החיים בשגרה היומיומית הקשה. מפסידה החברה, הנאלצת לכבז משאבים יקרים מפז במלחמה בגרילה, במקום להשקיעם בצורכי האזרחיים שלה. מפסידה גם הגרילה, שנאלצת לתמוך לשם קיומה בתעשיית הסמים, שהיא עצמה מתנגדת לה באופן עקרוני; גרילה שמאבדת בהדרגה את מעט הלגיטימציה שעוד הייתה לה בציבור לפני עשור ונאלצת עתה לנוע סחור סחור בהרים מול צבא מתייעל המציב בפניה אתגרים קשים יותר ויותר. והאחרונה, הפסדה של הקהילה הבינלאומית כתוצאה מהתפשטות תסמונת קולומביה (או ממה שמכונה "קולומביניזציה"). כלומר, משגשוג כלכלת הסמים, שהיא כיום הגדולה בעולם, המרעילה את אזרחיה היא ואת אזרחי המערב, ומסככת חברות ומדינות, דוגמת מקסיקו וונצואלה, בחיים אלימים וברוטאליים בצל מאפיות וקרטלים.⁹¹

נדמה שכל אלה הן סיבות מספיקות להתגייסות בינלאומית שתכפה על קולומביה את סיום הסכסוך, כפי שכפה העולם על דרום אפריקה ועל אינדונזיה (בנושא מזרח טימור) לעשות כן, וכפי שאנגליה ואירלנד כפו על תושבי צפון אירלנד להביא לסוף את המאבק האלים שהתחולל ביניהם.⁹² בקולומביה חלון ההזדמנויות לשלום ביוזמה מקומית, נסגר. קולומביה הרשמית

91. על מקומה המרכזי של מקסיקו בסיפור הזה, ומקומה העולה של ונצואלה בו, על השלכות הפנימיות ההרסניות באשר לקיומן כמדינות חזק ובטחון אזרחי, ראו:

Contreras, J. & Carter, N. "Losing the Battle: A Sharp Spike in Drug-Related Violence Has Some Analysis Worrying About the "Colombianization" of Mexico", *Newsweek*, Jul. 11, 2005, pp. 40.

Ballinas, V. "Pretenden amedrenar al Estado, pero no habrá tregua: Calderón", *La Jornada*, 23 de Dec. de 2008, pp. 1.

Avila A. O., "Nueva jornada de violencia 'narco' en México", *El País*, 25 de Oct. de 2008.

Lacey, M. "Rice Visits Mexico for a Meeting About Its Drug War", *The New York Times*, 22 Oct., 2008.

Lacey, M. "Killings in Drug War in Mexico Double in 08", *The New York Times*, 08 Dec., 2008.

דניאל קורץ פלאן, "מלחמת הסמים של מקסיקו", הארץ, 1 באוגוסט 2008.

de Córdoba, J. "News in Depth: Chavez Lets Colombian Rebels Wield Power Inside Venezuela. Guerrillas' Presence Could Hamper Efforts to Battle Drug Trade That Feeds the Violence", *Wall Street Journal*, Brussels, Nov. 26, 2008, pp. 16.

"Investigan expansión de actividades de las FARC", *El Pregonero*, Aug, 28, 2008, Vol. 31, Issue 35, p. 20.

92. אכן, בקולומביה כבר מדברים על הצורך במעורבות בינלאומית לשם פתרון הקונפליקט, או מה שמכונה שם "החיפוש אחר מודל יום שישי הטוב לסיום הסכסוך". ראו בתוך:

"Colombia: Uribe Opens Debate on Conditional Freedom for Guerrillas", *BBC Monitoring Americas - Political*, London, Jun. 1, 2003; LeGrand, *The Colombian Crisis in Historical Perspective*, p. 9.

שינתה את פניה, ועברה למדיניות פעולה צבאית בלבד כנגד הגרילה. בצידה פתחה המדינה אשנב של החזרת הלוחמים לחיים אזרחיים בלא תנאים אך גם בלא הישגים. גם למדיניות זו אין סיכוי של ממש נוכח תמונת המציאות הקולומביאנית שתיארנו לעיל. כל עוד פועלת הגרילה בסמיכות לתעשיית הסמים המשגשגת או לתעשיית הנפט השופעת, וכל עוד היא מעניקה טעם, משמעות ותוכן לחיי לוחמיה, לפניה אופקים פתוחים בלבד, בעוד שלמדינה אופקים סגורים בלבד.⁹³ קיפאון זה הוא הרקע לצורך בהתערבות הקהילייה הבינלאומית, שבעת רצון והסכמה רחבה, יודעת להשיג את יעדיה. הוכיחו זאת המקרים של צפון אירלנד ודרום אפריקה, שנחשבו ערב סיומם כבלתי ניתנים לפתרון, ועושה רושם שגם המקרה הישראלי-פלסטיני מתקרב להוכחת קביעה זו. בכוחה של הקהילה הבינלאומית לא רק ללחוץ על הצדדים, אלא גם להציע להם אמצעים מועילים שישכנעו להתקדם בכיוון הרצוי לעולם ולהם עצמם כאחד.

e-mail: gineitan@post.tau.ac.il

Buxton, "The Multiple Motivation fo the FARC and Prospects for Peace in Colombia", pp. 1, .93 3.